

השירה העברית באמריקה

א

גורלה ודרכה של השירה העברית באמריקה הם כגורלה ודרכה של השירה העברית בכל הארצות ובכל הזמנים: היא הבת הבכירה של ספרותנו, בה מתחילות תקופות את תחייתן ופריחתן. בצליליה ובניגוניה נפתחים שערי הבנה והרגשה לעולם ולחיים. בשורותיה המדודות ובחרוניה השקולים משפיע המשורר, ואתו גם הקורא, את המית-נפשו. וברינה הפנימית עם החיטוב החיצוני שלה הם יוצאים לדרך-המלך של החיים והיצירה.

בימיהם היתה השירה האלהית של התנ"ך שירת החיים והגבורה של האומה. ועד היום בוער דברה בלבנו. בה נתאחדו אמת-החיים העמוקה עם יפיה-חזון הנעלה, של חזוניה ומשוררי-אל. ואם דברי הנבואה של ישעיה וירמיה, יחזקאל והושע, עמוס ומיכה וחבריהם מעוררים בנו את האנושי-מוסרי ומציתים בנו אש-קודש של שאיפה לצדק ולטוב, הנה מעוררים בנו דברי-השירה והפילוסופיה של תהלים ואיוב, שירי-השירים ורות את האנושי-קוסמי ומרוממים אותנו לגבהי שמים, בגעגועיהם לגילוי היופי והסוד שבחיים, בהתמזגות הנפלאה עם יסודות הבריאה.

ובכוח השירה הזאת, שממנה יונקת ומתעשרת שירת העולם מאז ומעולם, אנו הולכים גם עתה, לאחר אלפי שנים, לקראת העתיד ותחייתנו.

דוק ותמצא את המוטיבים התנ"כיים ואת הדמויות הנבואיות גם בשירה העברית באמריקה: קין והבל ועלי הכהן, ירמיהו הנביא וברוך בן נריה, רות והושע. חיהם ודמויותיהם הם חלק ניכר ורכוש ממשי של שירה זו.

ובימיהם הפינים, אלה שקראנו להם בשם תורה-הזוהב, עלה שוב בכל נגהו פוכב השירה העברית.

שלשת פוכבי-הלכת של אותה תקופה מזוהה היו שלמה אבן-גבירול, משה בן-עזרא ויהודה הלוי, אלה שרוממו והעמיקו את השירה העברית, הדתית והחילונית, הפילוסופית והלירית, אלה שמצאו את סוד האחדות והמזיגה של אדם, אל ועולם. בשירי-הקודש שלהם בערה בכל עוזה אש-הקודש של החיים הארציים, האנושיים, היהודיים. ושירי-החול-והיין שלהם הלחלו מאותה חרדת תום, מאותו רטט-חיים, שיש בהם משהו מן הקדושה. ועד היום הם הולכים ומשפיעים בשירתנו.

דוק ותמצא את רוחו של הלוי ואת דמותו של בן-גבירול גם בשירתנו באמריקה. ומתקופת ההשכלה — דמות מי נחרתה בזכרוננו יותר מפל השאָר אם לא דמותו של י. ל. גורדון?

ומאז, ששבה את לבנו לאהבה, האם לא השיג את זה בזכות הפרוזה החסודה שלו, המלאה רוח של שירה?

ואפילו מיכ"ל, פרח זה שלא הספיק לפתוח את כל עליו וציציו, אף הוא חדר לפני ולפנים של הכרתנו הספרותית ותחושתנו השירית. וכן גם קטנים ממנו קנו להם מקום של הכרה.

ודוליצקי, שראה את עצמו כשליחו של אריה-השכלה לאמריקה, אף הוא זכה להכרה יתירה. אף כי לא נתן את אשר צריך היה לתת.

א

אולם בין תקופה ראשונה, של חזנים וחרונים, ובין תקופה שלישית זו שלנו, יש לציין תקופת-מעבר, שאין בה עוד מוודאותה וכוחה של שירה אמיתית וטבעית, אבל כמו כן אין בה כבר מן המליצה הריקה ומן החרזות התפלה.

על תקופת-בינים זו, לא רק מבחינת-הזמן, כי אם גם ובעיקר מבחינת הערך המהותי, יש לזקוף את שיריהם של רוזנצווייג, דוליצקי, אימבר וחבריהם, שזכר להם ימצא ב„אנתולוגיה של השירה העברית באמריקה“.

אלה כבשו להם מקום בתולדות השירה העברית בכלל, וזו של אמריקה בפרט. רוזנצווייג — בזכות הסאטירות שלו, שבחריפותן הן ממלאות חלל ידוע וממילא גם תפקיד מיוחד.

דוליצקי — בזכות התחלתו היפה וחיבת-ציון הרומאנטית שלו וכן בשל הסגנון השירי הבהיר ויסורי-נפשו הרבים שמצאו להם ביטוי נאמן בכמה וכמה משיריו. ואימבר — בזכות „התקוה“ שלו, שנעשתה להימנון הלאומי שלנו, וכן בשל הקו הטראגי של חייו והלך-נפשו, השירי, שנשארו לו זכר של קיום בכמה משיריו. זכותו הצנועה של רוזנצווייג היא בסאטירה שלו. פי דברי-שירה שהם שירה, קשה למצוא אצלו. היה בו משהו מן האיש הרואה את המגווח במצבים ואת החולשה באנשים.

המשוררים והחרונים מאותה תקופה היו תלושים ממקורם וזרים למקומם החדש. ובודדים ועוזבים היו מתהלכים פה כ„מופיי-אמריקה“. אבל בשעה שאחרים היו ממררים בבכי ומקללים את יומם על צער הנכר שלהם היה רוזנצווייג מוכיח ולועג. ומפיג צערם בסאטירה. מסכת אמריקה נסתרסה ונעשתה לו מסכת „עמא-ריקא“. והמצאה זו כל-כך ישרה בעיניו, עד שחזר עליה בשירו „אמריקה“. כל בית בו נגמר בשורה „חריפה“ שפזו: פה עמיריק-הוא! עמיריק-הוא!

אכן ישראל יוצר עברות עלי חופש
פה עמיריק-הוא! עמיריק-הוא!

עובו עם ישרון עם כל אורחות-יושר
למו עמיריק-הוא! עמיריק-הוא!

וכן עד הסוף: הם אחזו בתרמית, החזיקו בשקר — „פה עמיריק-הוא! עמיריק-הוא!“ בדרך החינוך ההורים פשלו ו„לכן בנוער מעל עמם נבדלו — פה עמיריק-הוא“ וגו'. „ותהי אמונתם למו משלח ידים — אכן עמיריק-הוא“ וגו'.

כשמן בעצמות היו וודאי החרונים האלה למהגרים הבוודים והעלובים, אשר טולטלו והוטלו לכאן ולא ידעו את הנעשה סביבם ולא הבינו מה טעם יש בחיים האלה בכרך ההומה והסואן, בעולם החדש והזר.

והיה לו לרוזנצווייג חוש של מציאות. לא הרומאנטיות המעורפלת של דוליצקי ולא ההזייה של אימבר והרחף בשמי-חלום היו מנת-חלקו, כי אם העמל על אדמות והצער הקטן של האדם הקטן.

יש בדבריו רמז והתחלה לשירה „פרוליטארית“ בעברית. הוא רואה אדם לובש בגדי חופש, מיד הוא שואל: הידעת, קורא לובש בגדי חופש, עמל המכין מלבוש, אחיך העובד? והוא נוהג ומביאו אל בית-החרושת, מקום שם נשמע „רעש אופן ופעם“. הוא שומע את קול המכונות ומריח את „חום-היזע“, ורואה

ובתקופה החדשה, היא תקופת התחייה, עלה שוב אור השירה העברית.

ביאליק וטשרניחובסקי, שניאור ושמעוניוביץ, כהן ופיקמאן ואלה שבאו אחריהם השתלטו עלינו והשפיעו השפעה עצומה לאיך-שיעור על כל חיירוחנו.

הם יצקו כוח חדש לתוך השיר העברי, הם גילו אפקים חדשים לפני עיני האדם העברי, הם חפרו ממטמונים אוצרות יקרים של זהב-רוח, וממילא הרחיבו את תחומי-עולמנו והגמישו את חושינו.

וגם אמריקה היהודית, בהגיע תורה לתחייה וליצירה, העמידה דור של משוררים, אשר ינקו מפל המקורות הנזכרים ואשר הלכו באותם הדרכים שנכוננו לנו מימי-קדם ועד עתה. וכן אנו רואים, שהשירה העברית היא לא רק הבת הבכירה של ספרותנו פה, כי אם גם בת-הבכירה.

היא היתה ראשונה בזמן וראשונה במעלה להתגבש בתור פוח מיוחד ומקובץ, שהניח חותמו על מהלך-ספרותנו.

ב

וככל הופעת-חיים טבעית ותקינה לא ירדה אלינו השירה מן השמים או קפצה מן הים בבת-אחת, כמתן-חנם. הרבה שנים קודם שהתפתחה ונוצרה פה שירה עברית הראויה לשמה צצו ועלו „משוררים“, שהיו יותר חרונים וגם חזנים, פשוטו כמשמעו, מאשר אנשי שיר וחזון.

במאמרו המאלף, „ראשית השירה העברית באמריקה“, ב„ספר השנה ליהודי אמריקה“ משנת תרצ"ה, מעביר לפנינו א. ר. מלאכי שורה של עשרים משוררים ויותר, והוא מגיע רק עד שנות התשעים למאה שעברה, אבל בין כל המשוררים האלה אין אף אחד הראוי להקרא בשם זה.

הם עסקו בחרזות, שערכה ידוע לנו היטב, וטיפחו את המליצה הנבובה, שאת זכרה לא נחפז להעלות עוד על הדעת.

„מליץ נפלא“ היה שם של כבוד באותם הימים, ולשמו עשו את מטעמיהם.

שירים לכבוד נדיבים ולכבוד מוסדות, חרוזי תהילה ותודה, דברי שבח לשפה העברית, הספדים על מתים, מכתמים ופתגמים, קינות על גורל-העם ותפילות מחוברות לכבוד פתיחת בית-כנסת, ועוד דברים דומים לאלה היו נושאי השירים.

ובכל אלה נפיר קטנות-השגה של קרתנות עלובה, דכודך-נפש הפא מתוך אי-הבנה ואי-התאמה של האדם לסביבתו, רכרוך אופי ותספין שפלות. באחת: גמגום רפה של אנשים חסרי כוח-ביטוי הרוצים להלביש את דבריהם מחלצות-השיר.

מובן הדבר, שעתה אין להתייחס אליהם אלא במידת הרחמים והתנונה, כי כך דרך העולם מאז ומתמיד, ולא רק אצלנו. גם בספרויות אומות-העולם יש קוריוזים רבים שהם חומר נאה ללגלוג וללעג, ובכל זאת הם תופסים את מקומם. כי גם בדברים אלה יש, פנראה, צורך. הם — גילוי ראשון לחשק-שירה, וחשק ראשון הוא תמיד פרא. אבל הוא, בהתפרצותו, משחרר מרץ משומר ומכשיר את הקרקע לצמיחה יפה, לגידול טבעי.

ובשעת חשבון שירה וכינוס ראשון שלה, יש לזכור ולהבין את הראשונים — ולסלוח להם את עוון תמימותם וחוסר-ישעם.

גם הסמדר גם הפוסר נחוצים לשם בפורי הפרי הבשל.

אומללים, שופו עצמותיהם, שולה בהם רזון" וכל זה בא להם, "מגזל-מנוחה, משאוף אדים מורעלים, מעבודת-פרך ומחוסר-מזון".

וגם את, "הרוכל" יראה, "ועל פניו חוררת-מוות, כנציב שיש יעמוד עייף יגע, על מצחו עננה הרת-עצבת, כי מרת נפשו לבו יודע". הוא עזב את ארצו, ארץ-מולדת, והניח שם את אשתו, אם לחמשה בנים. העודם חיים או אולי תמו לגווע מרעב? במכתב האחרון שקבל מאשתו לא נזכר שם אחד מבניו ולבו בו דווי: השלום לכל בניו? והוא פה יסתובב כל היום בחוצות וידפוק על הדלתות. אך אין קונים ואין פרנסה. וצרור כספו נקוב. והנושים נושים בו. "ותפוש ברוב שרעפיו פתו אינו אוכל". הוא עומד משמים ונוגה, שקוע במחשבותיו עד שתעירהו, "אבן על מצח".

משהו מיגון הנכר של ראשונים עולה ומנשב מבין השורות האלה. כן השתקפה אמריקה בחרווי השירים של רונצווייג וחבריו מאותה תקופה.

בגורל-שירתו של דוליצקי יש משהו הנוגע עד הלב והוא: החלום הגדול והפתרון הקטן. הוא חלם על גדולות. י. ל. גורדון בכבודו ובעצמו ראה בו, לפי עדות דוליצקי ולפי עדות שיר מיוחד, את יורשו וממשיך השלשלת. זמן מועט לפני מותו כתב אליו לאמר:

אתה הולך לחיים — דף והלחם,
ואני על משכבי אשלים מלחמתי,
וכמוני כסוד אל נא ננחם
על חלומות שתחלום ועל אשר חלמתי.

ולא נחה דעתו של יל"ג עד שציווה לו לדוליצקי:

הא דף עטי, עלה רש מקומי!

אבל דוליצקי לא עלה ולא ירש. במקום זה ירד לאמריקה.

כי — אם באשמת הכלל ואם באשמת הפרט, אם באשמת הסביבה ואם באשמת בן-הסביבה — לא היתה אז אמריקה מקום-ברכה ומקורי-צירה למשורר העברי.

הפרת ירידה זו וודאי לא בנקל באה לו למשורר, כי בה הלא יש מחתימת גור דינו, אבל לאט-לאט הפיר בה והתוודה עליה.

שיריו אשר כתב פה חדורים מרוח העצב והיאוש, מהפרת חוסר-ישע וחוסר-תקוה. ואין זו אותה פסימיות, המדריכה את הנפש מנוחה והדורכת אותה פקשת לקראת מלחמות חדשות וכיבושים חדשים. לא. זו היא אותה פסימיות אפורה ואפלה, שאין אחריה כלום. זוהי כניעה לגורל וקבלת הגזירה — ולא נשאר דבר אלא להתאונן ולהתלונן, לבפות ולהתמרמר.

את השירה אין פסימיות זו מפרה, אבל את נפש המשורר היא מנחמת קצת, כי אחר שישיח — ירווח לו מעט.

את אמריקה וה"ש" שלה אין הוא רואה וממנעמי חייה אינו טועם. וכשמזמינו בעל, "אוצר החכמה" לתרום לו מפרי עטו, "לזרוע זרע-קודש בעמק רפאים" בלשון דוליצקי, אינו נותן לו שיר שהוא שיר, אלא מכתב בחרוזים על איהתועלת בדברי-ספרות עבריים.

הוא עצמו נואש מאמריקה, שהיא בעיניו רק, "עמק-רפאים", וכן הוא מיעץ לחברו:

הנח לאמריקה מחכמה וסרעיים,
פה אור הכמתנו לא ינה, לא יהל.

אם כן — מה יש להם לאנשי-רוח לעשות?

הבה נתחכמה להיות שואכיימים;
נעמסה קופת רוכלים ונדפוק דלתיים,
נשבה כפופי ראש על האכנים,
נרצע כמרצע או נחפור מכנסים —
אך מה לנו פה לחכמת-ישראל?

ואם בכל זאת יש בלב מישתו הפץ לכתוב ולהוציא ספרים, עצתו אמונה:

נוציאה נא לאור ספרים ותעונים
בשפת-יכל השדודה — לשפחות ועגלונים,
או נמצא למכביר קוראים וקונים,
ובעיני כל נהיה חכמים ונכונים —
אך מה לנו פה לחכמת-ישראל?

תפיסה זו, מלבד היותה שטחית וחמרנית, יש בה משהו מעליב עד מאד לעצם תעודתו של המשורר והסופר. אין קוראים — אין צורך בשירה. ואם אין דורשים לעברית —, נוציאה נא לאור ספרים ותעונים בשפת בבל השדודה לשפחות ועגלונים".

כמעט תפיסה, "פרוליטארית", אלא שיש בה גם בוז לפרוליטארים, וכן נוצרת מעמדות חמרנית, שהיא ביסודה מתנגדת לרוח השירה העברית.

סיבת הדברים והמרירות שלהם ידועה לנו. שירי הלחם והרעב שלו גילו לנו את הסוד המר. ו"אין לחם ומחיה ותבשיל בסיר" הוא מוטיב קבוע ונשנה בשירתו. וכשהוא מדבר על בני המשורר אשר נשארו אחרי מות אביהם — איך יראם? "ערומים כצאתם מרחם", ו"אחר — רעבו ללחם", וב"תלונת המשורר" יקרא ביאוש: "מה אוכל? מה אשת? בדאגה קראתי. המיתני נא אלי ואל אראה ברעתי". ומתוך בוש והתנצלות יתוודה: "לא מלאך, לא שרף ולא בן שמים, רק בשר אנוכי, קשי יומי הראני, לי טוחנות פפה, בבטן מעיים, גם שפון תדרושנה מאדונן העני".

ורעבו זה ללחם הביאהו לראות את כל כדור הארץ כ"דמות פכר לחם".

הרי שיש לפנינו כמעט תמונת-עולם שלמה, המיסדת על הלחם.

תמונה אפלה היא זו וכולה — שחור של יאוש.

ולא פעם היא מתרחבת ועוברת את גבול הלחם. ודוליצקי, שהמורר בו לא

מת אף ברגעים היותר קשים, יודע לכתוב שורות כאלה:

ולא ישינו רבים אורו (של השמש) ושכנו בלי אור
ולא ישינו רבים אויר ויחנקו לאטם,
ולא ימצאו רבים לחם ושמהל לעור —
ונלחמו ויפרפרו ויגועו בלא עתם...
וצמאו רבים לאמת וסתו בצמאונם,
ויבקשו רבים משפט ונחלו בעוונם...

ובשיר זה עצמו, "שחר של מי?", יספר בלשון ענוגה גם על גבנון ועל זמיר, גם על תדהר זקן ועל מעין זך וגם, "אני וצפורי שרנו שיר נעים, שיר אהבה לתבל, שיר אהבה לבריאה!..."

ואהבה זו ותקוה זו, שלא מצאו תיקונן בהווה, הופנו לעבר ולעתיד. לעבר ניתנו הגעגועים, לעתיד ניתנו התקוות. מפאן — הרומאנטיות הגדושה של שירי חיבת-ציון שלו. וכשם שפה ובהווה הכל מלוסה ערפל — כן שם ובעתיד הכל שופע אור. "בך — בארץ-ישראל — כל אבן — שוהם, כל אבק — פתם טהור. כל עץ

בך — עץ החיים. כל עשב — צרי כל מפה, צוף — על יבול מים, על יבול...

פן מילא המשורר עגום-הגורל את החלל בחייו ובמקום-מגוריו בחלומות תמימים וורודים מן העבר והעתיד — בארץ-הצבי.

ומבחינה זו דומה לו גם אימבר. אף משורר זה, ששתה מפוס-הצער עד תומה וחג משפרון-פאב, משורר זה, שכל העולם היה מתנועע ומתמוטט לפני עיניו, אף הוא נאחז בשארית-אמונתו ובכל ישותו בקסם הציונות המרחפת בעבים, בחיבת-ציון המתוקה והתמימה.

האיש שהיה נע ונד, סובל יסורי רעב ומדווי-מחלות, מתגולל במרתפים ומנודה מכל, שכור מיין-היאוש ומורעל מכוהל-החיים — היה מתרומם מעפר וחורג ושואף אל על, אל חזון ירושלים, אשר בו ראה, "חומה וקש, אבני אקדח וחומות ירושלים, גם אשמע — הלויים בשיר ינצחו עלי נבל ומצלתים".

את שחסר לו בסביבתו ובזמנו מלא בהזיות ודמיונות על ארץ-הצבי ועל תחיתה בעתיד.

ואת פיסופיו לכוח ארצי, ממשי, סיפק בשיריו ה"צבאיים" על יעקב אשר "ישא קשת וחנית" ועל "צי אדיר" ועל "אניות יהודה" אשר יראה על הים.

ההווה האפל פג וכאילו לא היה. הארץ אשר עליה התהלך האיש נעלמה מתחת הרגלים. מראות-המציאות נמזגו. ומשורר זה הן מוכשד היה יותר מכל חבריו הקודמים לחוש ולהבין, לראות ולדעת את אמריקה. ראשית, היה ביסוד-נפשו משהו מן האמנות-הבוהימי, התועה ומחפש, ושנית, כתב ספרים באנגלית. ובכל זאת לא נמצא כמעט כל קשר של פריה ויצירה בינו ובין הסביבה.

ואם נשאר בכל זה קשר-מה בין המשורר ואדמת אמריקה, הרי זה הקשר של יסורים בחייו וקשר הקבורה במותו. כי באדמת אמריקה נקבר האיש ובעפרה נבלעו ניצוצות נשמתו התועה.

ויגונ-נכר זה היה גורלם של כל המשוררים העברים מאותה תקופה. צער-התלישות נשקף היה מפל שורה שכתבו ואי-התואם שבין האנשים וסביבתם מעורר עד היום רחמים וכאב.

משורר אחר מאותה חבורה, יצחק רבינוביץ, קרא לעצמו "איש קובנה", ואכן איש קובנה נשאר בנייר-יורק עד אחרון יומו.

לספר-שיריו קרא "על נהר כפר", כי כגר וכגולה ראה את עצמו בארץ נ ואת הנעשה סביבו לא ראה ולא הבין.

בפשטות לוקחת לב יתוודה לאמר:

אך כספר התחום לפני כל היקום,
אני רואה, אני קורא ולא אבין מאום.

ושיריו מלאים מאותו יאוש אפור ועכור, שאין אחריו ולא כלום. פי את היאוש המבורך והפור, זה אבי האמונה הנעלמת ומתגלה, השוקעת ועולה, לא ידע, פשם שלא ידעוהו דוליצקי ואימבר.

והוא בוכה מרה פככות איש אובד-חיים ואובד-אמונה:

נואש מתים, נואש גם מסות
אתה-לך עתה כצל בניא צלמות.

מה מקור היאוש הזה והאופל הזה?

אשר חסר. ובצרתו ינתחם לאמר:

גם כשבור מטה-לחמי ואחי ננוע
עת מפסנת מצבי עמק נפלתי
ישאתי מכאוב בכתר לב פצוע,
אך כבוד בת שירתי לא חללתי.

במה שמר את כבוד בת-שירתו מחללו?

לא מכרתי את עטי ממכרת-עבר
ולחיי פכוש לא יארימו —

לא עשיתי בת-שירתי שפחה חרופה,
לא הקטרתי לגבירים קטורת-חנופה,
לבי לעמי מנוער הקרשתי,
מיתרי כנורני על אידו הרעשתי.

מובן, שנחמה זו אין ערפה נעלה ביותר, פי משורר המתנחם ומתפאר שלא מכר את עטו, אינו נותן כבוד גדול לאותו דבר הנקרא עט. והגבורה של "לא הקטרתי לגבירים קטורת-חנופה" אף היא אינה מובנת לנו עתה כל צרפה, ולפיכך לא נוכל להעריכה כמו.

אבל לפי שכל מרחק, וביחוד מרחק-זמן, מרפך את הדברים ומגביר את מידת-הרחמים ביחס אליהם, אין גם לנו דרך הערכה אחרת אלא זו של רחמים והבנה, פי תקופת-ילדות היתה זו וחותרה — התמימות.

ותמימות זו הקרתנית היא שהיתה קרה-חן היותר נעים בשירת-הפוסר של אמריקה העברית.

ד

בוה נגמרה תקופת-הפינים — ומתחלת התקופה החדשה, המודרנית, בשירה העברית באמריקה.

ראש וראשון לתקופה זו ולחדש שבה הוא בנימין נחום סילקינר. עיקר הייחוד של סילקינר וחבריו שבאו אחריו הוא, שהם אחוזו בכוונת-השני של השירה העברית החדשה ברוסיה ובשאר הארצות והתחילו טווים את המטווה שלה גם באמריקה.

מי שמבקש דווקא "אמריקאיות" בשירתנו פה, בא בטענה, שאין המשוררים נותנים דיים מפרי הארץ. אבל מי שמבקש בה קודם כל שירה, ימצא שאותם מוטיבים נצחיים, אשר הרעידו את לבות משוררים מאז ומתמיד, הם השוררים גם בדברי המשוררים האמריקאיים.

אמריקה וודאי תופסת מקום ביצירתם, והשפעת התרבות והספרות האנגלית עליה רבה וניכרת, אבל קודם כל באה השירה בתור שירה ויניקתה ממקורה הלאומי. ואחרי תקופה ארוכה של בצורת ושימוץ, אחרי שנים רבות של גמגום חרוזי ולהג שירי, צריך היה לבוא זרם חי ורענן של שירה-סתם, אנושית ויהודית כאחת, שאינה מתאוננת על חוסר-יכלתה ועל זרותה וגלותה, אלא נותנת ערכי-עצמה, שרה על טבע ועל אהבה, על אל ועל אדם, על תקוה ועל יאוש, על חיים ועל מות.

ומתוך שירה אנושית-יהודית כזו התחילה צומחת ועולה גם האישיות של המשורר היחיד, שהיא מצדה נצטרפה לחברתה ויחד היוו קיבוץ של משוררים על אדמת אמריקה.

ומאז ועד עתה, משך של שלשים שנה ויותר, הולכת השירה העברית פה בדרכה הישר, ומגבירה כוחה ומצלילה קולה, ומוסיפה ערכים לאוצר-ספרותנו פה. לא ברעש מלחמה ולא בתרועת-נצחון פיעה ולא באלה קנתה את מקומה. ואם יש משהו משותף ומאחד את המשוררים השונים פה, שלכל אחד יש עולם משלו ודרכי-ביטוי משלו, הרי זה היסוד המשמר של השירה הקלאסית, זו החרדת על תום-ההרגשה ועל טוהר-הניב, ההולכת בדרך הישר ומדברת דבריה בצניעות, ולא פעם בלחש.

ראו רבים וכן תמהו: דווקא באמריקה החמרנית והרועשת, בארץ זו שפלאי-התעשייה חוללו מהפכה בכל סדר-החיים, שהכרך הגדול והסואן עם מרקיעי-השחקים שלו שינו שינוי עמוק ערכים ישנים ומקודשים, בארץ זו ששירת-המכונות מחרישה כל אוזן — איך זה צמחה ועלתה שירה עברית צנועה, רועדת ומפללת? ובתמיהה זו היה הרבה יותר שלילה מחיוב, הרבה יותר ביטול מהערצה. פי שוב אפשר היה לראות פה ולהראות על חוסר-קשר עם החיים, על תלישות מקרקע-המציאות, על תהום הנכר שיש בין השיר וההשר. ועוד יותר גדלה התמיהה בשנות-המלחמה והמהפכות שבאו אחריה. אז עבר סער בכל הספרויות וזעזע את יסודות השירה. ובשעה שמלכי-ארצות הורדו מפסאות מלכותם, הורדו מפסאות שירתם גם מלכי-שירה. תנועות חדשות-מחדשות קמו, שהכריזו על מות הישן. המודרניזם הקיצוני, לשמותיו וכינויו השונים, הפיל את ה"משטר הקלאסי", ובתרועות-גיל הכריז על נצחונו. כך היה באומות-העולם וכך היה גם בישראל: ומפולין ועד ארץ-ישראל עברה רינת-החדש הצוהלת, המריעה והשכורה מנצחון. רק באמריקה נשאר הכל על מכונו.

שם, בפולין ובארץ-ישראל, שרו את שירת ה"דווי" ואת שירת ה"אימה הגדולה וירח". מפיסטו הופיע על הבמה ומטטרוני יצא מסובכו. ה"יחפים" לבשו עוז ובמקהלות מלוכדות יצאו משוררים לשיר את שירת הזמן החדש, שירת העולם שנהפך. כלב-הבית נעשה אישיות חשובה בשירה. ותבל נתגלתה בדמויות חדשות לגמרי, או בדמות "זונה בלה" או בדמות "כלב שוטה". ולשחק ניתן מראה דהה, ואם לא די היה בזה, עוד הוסיפו: "שחק-צוּאָה" וממילא נתגלה גם "עפוזו המרוטפש". בתוהו ובוהו שכזה לא יפלא, שהמשורר נעשה הריר השוטף משפתי הכלב השוטה, זו דמות תבל. ו"דבר אלהים — כעטינים צומקים."

פנינים כאלה ירדו אז ביד נדיבה על ראש שירתנו — ודווקא מידי משוררים פעלי כשרון וכוח. אבל עת תוהו היתה אז לספרות-העולם ולספרותנו, וזה השיר המשונה, של התהויר-ובוהו, דרש את שלו. וקבל את חלקו.

רק אמריקה לא תרמה את תרומתה לטירוף זה. וכן נשארה כל הזמן. המסורת הנעלה של שירת-אמת, שאינה מתפתלת ואינה מתאנסת, זו שהונחה ביסוד השירה העברית הגדולה של ביאליק, טשרניחובסקי ושניאור וחבריהם, היא שהזריחה אורה גם על השירה העברית באמריקה. ובנאמנותה למקורות האומה ובשאיבתה ממעיינות-השירה הזכים שהשיגה והגיעה עד הלום.

ה

סילקינר יצר פה את השיר הלירי הקטן והדק. לא המקוריות המרעשת היא הקו האופייני שלו, פי אם הכנות והפשטות. לא הסבך שבחיים, עם אלפי הקיפולים

והסתרים שלו, הוא המוצא ביטוי והתרה בשיריו, פי אם החוטים הפודדים, המהווים את הרקמה. את בת-שירתו יראה, "כהמון חוטי-נוגה". וחוטם ורגעם כאלה הוא אוהב לתפוס ולשזור לרקמה דקה של שלכת ושל סתיו, של רוח ערב וקיץ חולף, של יגון אהבה שלא באה ואהבת ילדים קטנים.

אותו יאוש קודר וחסר-כוח, שראינו במשוררים הקודמים, נתגלגל והיה פה ליגון פורה, שהוא מונח ביסוד כל שירה אמיתית. זה המנעים והממתיק את החיי לא פחות מ ש מ ח ת - החיים.

וכן היה מבדיל את האור מן החושך ואת הפרכה מן הקללה. את הדמעה, אשר מלאה תפקיד גדול בשירתו, השליך בשעת-הדחק אל המצולה ואת האנחה מסר לסערה. פי קול הפרט הקטן שבחיים הוא שדבר אל לבו יותר מחשרת-הקולות של הכלל. ולא רגע הסער היה חביב עליו, פי אם הרגע הבא, "כ ש ו י - ה ס ע ר". אז הוא רואה ומרגיש את השלווה העגומה היורדת על תלי חרבות ושוממה. ובשעה שאדירי היער מתפלשים בעפר ותפארת הדורות נידפת, מקשיבה אָזנו את לחשם של קטני היער השרים איש באָזני רעהו והמולכים על כמהים ופטירות. אותה, "הרגשת הפרט" שבהוויה היא אם האהבה לכל גילוי קטן של חיים ושל יצירה. תפיסה צנועה היא זו, אבל היא שרשית וכנה. היא — המראה את הדרך לעולם. והיא המקשרת את נפש האדם עם נפש היקום.

לא לחנם תופסות צפרים וצפרות מקום יקר כל-כך בשירה. ולא לחנם מרעיד הלב לנעימת-הילד בשירה. הרכות והקטנות, התמימות והצבעוניות הנפשית — הן החותמות את מראה-העולם הטהור. ובהן מתגלה כבוד השם יתברך.

בדרך זו הלך סילקינר וכתב שירי ילדים ובאלאדות נחמדות. "שמרו בקטנים", "בארץ חוילה" מן השירים הקטנים ו"אבצן איש תם", "ארמון-המלך", "ומלך אין במואב" מן הגדולים — הם דוגמות יפות לחסד-שירתו ולחנה העברי. באלה נתמזגו הטהור השירי והתום העממי, היסוד האפי עם המעוף האגדי ויהיו למסכת שירה אנושית-עברית.

רוח התנ"ך והמזרח, אשר חי בו ובשירתו, זה שהחיה את דמות "רות" ו"הגר" שלו, הוא שמלא מריחו וטעמו גם את הבאלאדות שלו. והוא שהגביר את יסוד המלכות בשירתו. במלכות זו, שבה אחוים יופי עם אצילות, מצא מקלט לרוחו, אשר בקשה גם קדמוניות וגם חלומיות. וכשם שכל ילד וילדה חולמים על בת-מלכה ובן-מלך, פן גם המשורר, שהוא ילד ביסוד-יסודו, מתגעגע על המלכות. פי בה יבקש וימצא את החסר בחול-החיים.

אחרי הרחוק והנעלה, הנעלם והגלום בתוך הפנים של החיים, הלך סילקינר המשורר כל ימיו.

לשמו הרחיק נדוד למרחק-האפוס האינדיאני שב"מול אוהל תימורה" שלו ולשמו צלל לתוך נבכי-המשיחיות שב"מנוח פראנקו", אשר נמצא בעזבונו. בפואימה זו, "מזמן שלטון הספרדים באמריקה" — "מול אוהל תימורה" — הרחיב את תחומי שירתנו פה והכניס בה יסוד אמריקאי חדש לגמרי, אמריקאי-יסודי, מראשית הימים, עת נלחמו עוד האינדיאנים על חייהם ועל נפשם.

ומפעלו זה רב-חיבות הוא. ראשית, עצם החידוש של דרך-השירה שלו. סילקינר היה, כאמור, משורר

השיר הלירי הקטן. וכאן — שינוי-ערכים גמור. מן החוט הבודד קפץ קפיצה לפקעת המסובכת. ומן הליריקה — אל האפיק שנית, העולם החדש והזר. ויש בזה כמין יציאה מעולם לעולם. ושלישית, השירה העברית נכנסה בפעם הראשונה בעבי-החורש של חיי אמריקה הראשונית, המקורית.

ובכל הדברים האלה היה מן ההעפלה ומן הפיבוס, של ראשון. ואמנם, ראשון היה גם בזה. כי ישראל אפרת ואפרים א. ליסיצקי שבאו אחריו, הראשון ב"ויגואמים שותקים" והשני ב"מדורות דועכות", הלכו בדרכיו אשר סלל.

פואימה זו לא נתקבלה על נקלה ולא עשתה בשעתה את הרושם שהיתה ראויה וצריכה לעשות, כי גם הענין עצמו היה זר וגם דרכי-הפיטוי החדשות, שהיה בהן מיסוריה-מעבר מעולם לעולם ומחבלי-הלשון של שינוי ליריקה לאפיקה, הפחדו ושמד מחיצה בין המשורר והקורא. אולם את עצם ערכה של היצירה הזאת לשירתנו והשפעתה על שאר המשוררים העברים פה אין להכחיש.

נתרחבו האפקים, נפתחו שערים לעולמות אחרים, נרמזו אפשרויות חדשות לדרכי השיר ונתגלו מעיינות שמהם יש לשאוב אגדות ומשלים, סמלים ודמויות שופעיות-יופיו-וחכמה. וגם גורל השבטים השוקעים, בעת עלות עליהם פוכב הפובשים הלבנים, נשא תוכו יגון אנושי רב ומשמעות עמוקה המובנת וקרובה מאד לנפש האדם העברי.

ומשורר השיר הקטן — של החוט, הדמעה והילד — נכנס בסבך. מלחמה קשה היתה לו. והיא היתה לטובתו. קולו הפנימי קרא לו לנסות את כוחו. והוא ניסה — וניצח.

החומר הזר והמופלא, הקשה והנוקשה לא נכבש על נקלה — חיי השבטים האינדיאנים והמיתוס שלהם רחוקים היו מן התפיסה והלשון של העברים! — אבל יסוריה-פיבוס לא היו לשוא. המשורר העברי שנכנס ליער זה יצא ובידו, רכוש. לעצמו — ולשירתנו.

והרכוש הזה, "מול אוהל תימורה", היה מתן-בכורים של אמריקה הגדולה והאדירה, רבת-הכוח ורבת-התעלומה לשירתנו. ובזכות המתן הזה נתאזרה ונתאזרה אף היא פה.

1

אנו רואים איפוא, שגם בשירה החדשה והמודרנית שלנו אין אמריקה, או ה"אמריקאיות", נכנסת דרך שער ההווה והמציאות, כי אם דרך שער העבר והחזון. בדרך זו מסתננים המראות ומתבהרות הדמויות ולובשים את לבושם השירי-עברי בעולם החדש. אם טוב או רע הדבר הוא ענין לשיקול-דעת ולחילוקי-דעות. ומקומם של אלה לא פה.

נסתפק רק בהערה, שבשירה האמריקאית הכללית שולטים כל הזמן שני היסודות, גם יסוד ההווה וגם יסוד העבר, גם יסוד הריאליזם וגם יסוד הרומאנטיות. לעומת וואלט ווהיטמאן, משורר-אמריקה הסוער והמסעיר, וקארל סאנדבורג, משוררה של שיקאגו והלשון ההמונית של "יעס, דהי פיפל", באים משוררים רומאנטיים וזכי-צליל, כאדווין ארלינגטון ראפינסון, רופרט פרוסט ועדנה ס"ט ווינסטון מילי. וזו המשוררת הענוגה והעדינה בעלת הצליל הדק והנוגה, נאחזה בספרה החדש "קונבר-

סיישונס עט מידנייט" ("שיחות בחדות") בשאלות שאינן דקות ועדינות כדפך. הסערה הסוציאלית נגעה גם בה.

וכן הדבר בשירה האידית באמריקה. רבים בה הפוחות הליריים, אבל לא מעטים הם גם הקולות של השירה החברתית. הראשונים, כאדלשטאט ורוזנפלד, קנו עיקר זכותם בשיירי-פועלים. אולם גם הבאים אחריהם הרבו לשיר על ה"שאפ" ועל עמל העובד וצער העני וסבל הדך.

יהואש, שהיה שקוע בתרגום התנ"ך, שמר גם בשירתו על האווירה העליונה וריחה הלירי-פילוסופי לא סר ממנה, אבל רבים אחרים ידעו לאחד ביצירתם יסודות חול ושבת, יסודות הווה ועבר.

א. לייסין משפץ את ההווה בתוך מסגרת שיריו הלאומיים וההיסטוריים. ה. לייזויק, בשיירי ה"משיחיים" מבקש-הגאולה ועוד יותר בדראמות שלו, נוגע ישר ובאופן חודר ב"חבלי-המשיח" של זמננו.

ומשה-ליב האלפרן, שהיה בתוך-תוכו ליריקן, נתפס ונשבה לרוחה הסוער והמטורף של ניר-יורק; ובשיריו, כבשירי חברים אחרים מקבוצתו, נשמעו קולות חדשים ועזים על העולם החדש.

וי. י. שווארץ יצר את האידיליה היהודית-אמריקאית.

אולם לא כן הדבר בשירה העברית פה.

אמריקה, כאמור, נכנסה בה, אבל רק דרך האפוס ואגדות מני קדם. ואם נעשו נסיונות מעטים לשיר את שירת הברזל של הכרך, פ"נ-יורק של שמעון גינצבורג, ושירים בודדים של אחרים — שעליהם עוד ידובר — אי-אפשר לראותם כהישג מסוים וניכר וכרכוש וודאי בספרותנו. נסיון הם ולא יותר.

בראשיתה היתה שירתנו מתנהלת פה בעיקר על מיהמנוחות של שירת-היחיד הלירית. ובשנים האחרונות, כשגדלו כוחותיה וגברה שאיפתה לצאת למרחב, הלכה אחרי הקול הקורא של הפואימה ההיסטורית, אחרי קסם התנ"ך והדמויות הגדולות של ימיה-קדם.

זו היא אותה רומאנטיות עברית ידועה ואותם געגועים לרחוק, לנעלה, העוברים כחוט-השני בשירתנו מאז ומתמיד.

וזה מה שמרחיק את השירה העברית פה מן הסוער, מן המגרה ומן החולף ומקרב אותה אל הקבוע ואל הקיים. דומה הדבר כאילו היא מתאמצת בכל כוחה לברוח מחיי-שעה ולבקש חיי-עולם.

וזהי "פוריטאניות" עברית עקשנית באמריקה, שהפוריטאניות היא נחלת העבר פה או שארית אחרונה ממדינות ניר-אנגלאנד.

אם פה ואם כה — יש כאן הופעה מלאת-ענין ומשמעות, האומרת למבקרים והיסטוריונים: דרשוני!

כי אמריקה זו, שאנו רואים אותה בעוזה הצעיר ובתרבות-המכונה שלה, זו שאנו רגילים לדבר עליה כעל מכורת הציוויליזציה החמרנית, אין למצות את דמותה וערכה במושגים המקובלים שאינם קולעים אל האמת.

ידועה השפעת התנ"ך על התרבות האנגלית ובהזדמנות לא אחת יתגלה לפנינו קשר-הרוח שיש בין תרבות-אמריקה ובין תרבות-ישראל. למימי הפוריטאנים ועד היום חיה בספרות האמריקאית, וביתר שאת בשירתה, המסורת התנ"כית. נושאים ודמויות, ניבים ופסוקים מספר-הספרים, הלכידות ומצבי-נפש, שיש בהם מאותה

רוח-קדומים של התרבות העברית, הם רכוש ממשי ואפייני של הספרות האנגלית.*
ואם סופרים ומשוררים נוצרים כן — עברים לא כל שכן.

לא יפלא איפוא, שמשוררינו פה הם קודם, "פוריסטים" ביחס ללשון. הלשון
הבהירה והסגנון השקוף של התנ"ך הם נחלת רוב המשוררים העברים באמריקה.
וחרדה זו לטהרת-העברית הלכה והעמיקה עד שהיתה לחרדה יותר חשובה —
לתכנה ונשמתה של השירה. אהבת-המסורת ויחס הקדושה ללשון-התנ"ך ורוחה
היו המלאכים הטובים אשר שמרו על השירה שלא תכנף ותכנע לרוחות הסוערות
של השנים החצופות.

ושירת העברים באמריקה הרוחת היתה מן החרישיות והעדינות ביותר,
משומרות-התום ואוצרות-הטוהר — בתוכן ובצורה.

2

אחד המשוררים החרישים והצנועים, הנאמן למסורת-אבות והשומר על מסורת-
שירה, הוא א. ש. שווארץ.

הוא התחיל עבודתו בעת ובעונה אחת עם סליקנר, ואולי הקדימו עוד במשהו.
אבל עד היום הזה לא נקבעה דמותו בספרותנו פראוי לה.
וודאי יש כמה וכמה סיבות לדבר, אבל הסיבה החיצונית והחשובה ביותר היא,
כמובן, בחוסר ספר משלו, כי עד עתה טרם נקבצו בספר כל שיריו אשר כתב.
ובזה אין הוא היחיד. ודבר "קטן" שכזה עושה את היצירה השירית כספר החתום
בפני הקוראים הרוצים לקרוא ולדעת, וכן מעכב ומקביד את ההערכה הראויה לדברים.
קרקעה של שירת-שווארץ היא המסורת הישראלית ואוירה — אויר התנ"ך
והאבות. וכשהוא רוצה לטעום קצת מן העולם הזה — הוא הולך אל הטבע ושר
על מראות-נוף.

הסביבה, שבה הוא חי את חי רוחו ועליה הוא מתגעגע, היא סביבת הקדושה
של בית-הפנסה, ביום שבת ומועד.

הוא רואה את המתפללים העומדים צפופים בחדר-תפילה, בבית סביב — חג
ואור, ומשנה חג ואור בלבבם, ומתהום החולין לגובה-אל פנשר הם מתנשאים.
וקול הדורות דובר מן לבבם המתרום. ובתפילתם זו הוא שומע:

שירת הוד, כל צליל וצליל בה — סערת נפש אומה,
כל הנה מעיון של נענועים קרושים, תפילה זכה
למלכות-אלוה המסתתר ולנונה חסדו —
כהפית-כנור רך מנפשכ הולכה וספכה.

ובגעועים קדושים אלה ובהמית-כנור זו הוא שר על "קבלת-שבת", בשעה שהוא רואה:

ובער החלונות, בצניעות של קדושה
מנצנים נרות-השבת וזלים
את והם הענוג, את ויום השאנו
באופל הערב, ברשת הצללים.

קדושה זו ושירה זו, של שבת ושל חג, מצטרפות אצלו לתפיסת-חיים כמעט. אין
אלה הופעות בודדות בחיי איש עברי בנכר, אלא הם גילויי-הטבע-והחיים עצמם.
שירה זו, שהוא שומע ומשמיע לנו, מלאה, עצבת נעימה ושלוות-עולמים ורוך-
הדמדומים וכליון-הקדוש של נפש מאמינה וכל היקום עומד דומם ו"מקשיב לשירת
השבת רב קשב".

* ראה את המאמר המעניין של ד"ר י. ז. רייזין, "השפעת התנ"ך על התרבות האנגלית", בספר
השנה ליהודי אמריקה, תרצ"ה, עמוד 206.

לפיכך נראה את א. ש. שווארץ, השר על עקידת יצחק ועל "רות", על ירמיהו
ועל ר' יוחנן בן זכאי, יודע לשיר בחשק ובטעם גם את שירת-הטבע.

בראיית-נוף שלו הוא מוצא את אחיותו בעולם — וצבעים רבים במחולו.
ב"נהר-די-נור" הוא רואה ב"רעד-הנגוהות של אלפי מזרות ושמשות על
שמשות בשפע נצברות" וגם אלה פוערים כ"נרות-התמיד בקדושה וטוהר בטרקלין-
הבריאה".

ובין "קולות עולמים של יערות-בראשית" הוא שומע רעש-גלים, פטפוט מעיינים,
משק כנפים, זעזועים ולחישות; ומן התוהו יראה עולים ונומוגים לוכד-שלג ואודם-
להבה, כסף-הסהר ותכלת-השחקים, אפר-העבים ומרגדי-העלים, בדולח-המים וזהב-
השבלים.

ובשאר שירי-הטבע שלו כ"מנגוליה", "עם שקיעה" ו"היופי האחרון" וב"הצבי"
ו"דגה קטנה", שבכמה מהם מורגשת השפעתו הפרוכה של ביאליק, הוא מגלה כוח-
ציור וכוח-הסתכלות לא-מעטים.

בצבי המתגלה בחורש והבורח מפחד-צייד, הוא מרגיש, בכל עצמותיו רעד-
חיים תוסס עצור כרעד קופא לנגוהות סוף הציר" ומאת המנגוליה האחרונה המסובלת
נצה יבקש: "ובחסד-אם את לב נצני זהר, שרידי אבך, הוסיפי נא להשקות נדבה
מצנורות לבך ויהי האביב אתם למשמרת ברעננות גווני-התפארת".

דרך הראייה והציור שלו היא הדרך ה"אורתודוקסית" בשירה. פלומר: אין
הוא מחפש ונאחז באמצעים מודרניים, שפוחם בעיניו מפוקפק. אצלו "פתחה שמש
שערי לבנה והציפה את העולם באדמומית וביפעה" וכש"נבקעו במערב הררי להבים —
בער לב שמים, בערו בני-עבים". אבל ציורים ותמונות אלה הנראים כידועים
הם שלו. יש בשיריו צמצום של ברכה; והשורות השקולות השומרות על
שלמות החרוז הקלאסי, ולשונו העברית הטהורה והריתמית, יוצקים בהם, בשיריו,
מאורו "יין משומר" המשמר את טעמם ואת ערכם.

כי לא רק בכללותם ושלמותם של שיריו יש ענין, אלא גם בשורה הבודדה שלו.
שורות ובתים כאלה לא-מעטים הם (לדוגמה: "נפל אבק כתם דק ומנופה,
נצבר על זכריות השמים ועל ציץ בר", "בין הבדים החכלילים-ההירקקים תלתה
שמש אלפי גשרי-זהב דקים, סללה בין לב העולם ובין לבנה שבילים מאובקים
באבק-זהבה", "והיה כל יער לגן-זהב מרוקע, כל דמיון האמן הנלהב בו שוקע, המבכר
לרגעים פרי זהב פים פרחיו ותולה אגדות וקסם על סככיו"). ומשורר, המרגיש
טעם וסיפוק-נפש בבית הבודד או בשורה היחידה, חזקה עליו שיאהב את הגרעין
ואת הניצוץ, את הקו ואת הפרט הקטן של החיים, כי באלה מתגלה סוד החיים.

לפיכך יבקש וימצא את ה"אי ליופי" ו"גרגר מתאדם" ו"חרץ עלה בציר"
ו"אבקת-זהב צרופה" וב"כל עלה ועלה" יראה "אבן יקרה" ו"כל רגע ביופי
הוא חיי עולמים", ובדגה הקטנה יראה "תבנית חיים קטנה,
נקודה בתהום רבה".

לא רבים הם השירים אשר פרסם, אבל במעט אשר נתן, ואשר ניתן לו עתה
פינוס ראשון, ורק חלקי, ב"אנתולוגיה של השירה העברית באמריקה", מתגלה משורר
הרואה את הטבע ואוהבו, המרגישו בכל נפשו ומציירו בצבעי-אור ובחשק-שירה.
הוא רואה את תבנית-החיים, ו"הנקודה בתהום רבה".

אפרים א. ליסיצקי הוא מן הגלויים והפורים ביותר במשוררי אמריקה. הוא הוציא עד כה ספר-שירים, שנאספו בו רוב שיריו הקטנים, "נפתולי אלהים", חזון דרמטי-פילוסופי ו"מדורות דועכות" — אפוס אינדיאני, שלשה ספרים גדולים, שיש בהם משום מתן הגון לשירה וקובע-צורה למשורר.

פריונו נתגלה לא רק בריבוי השירים שכתב, כי אם גם בריבוי הנושאים. ועליו אפשר להגיד בלי חשש של הגזמה, כי שום נושא שירי לא זר לו. כל המוטיבים הרווחים בשירה בכלל, ובעברית בפרט, נכנסו ונספגו בתוך שירתו.

שירי-טבע ושירי-אהבה, שירי-הגיון ושירי-חזון, שירי-יחיד ושירי-עם, שירי-יער ושירי-ים, שירי-נווד ושירי-בודד. באחת: כל אותם המוטיבים הנצחיים, שהם מאז ומעולם נחלת השירה והמשוררים, הם גם נחלתו של ליסיצקי.

הוא איש השפע המגיע כמעט עד לידי פורנות. ומטעם זה אין מרכז-שירתו נתפס על-נקלה. גורם חשוב לזה היא לשונו העשירה והשופעת, המתפרצת והמתרוננת. זו כאילו מתחרה עם התוכן, ביחוד בשירים הקטנים, האהבים את השורה התמציתית, הניב המרוכז, המלה החריפה. שירים אלה מולידים הד פלב ומעוררים המייה של פיסופים לא רק במה שנאמר בהם, כי אם גם במה שנרמז בין שורותיהם. והעצב, זה הנולד מתוך שירת-היחיד והמוסיף לה חן של פוסף, הוא הפלפלת של שירתו, ביחוד בשיריו הקטנים.

הוא בוכה על עלומיו השוקעים, "כספינה צוללה עם שקיעת-חמה" במשקע ים-הנצח. אבל גם בשעת-שקיעה כזו הוא יודע להפריד בין הדבקים: בין עצמו ויגונו, בין עצמו ועלומיו. כי הוא רואה את עצמו עומד על החוף, מאהיל על עיניו ורואה: "שוקעים, שוקעים העלומים, מתעלמים ונבלעים בתוך ערפלי-הארגמן". דבר-מה חביב ויקר לו נסתלק לעולמים: הלב פרפר בו וישווע דומם. נחשול-דמע נחנק בגרונו, אופקים התערפל, משברי-ים זעפו וקראו תגר — אבל המשורר עצמו פאילו יצא בשלום.

וכן הדבר עם חלומיו. "דרך טוי אור נשמתי ומדקת רקמת צלה, מצערה ומגילה, מקדושי אש לבי ומטהורי מאויי, מדם מתמצית-חיי" יצר את חלומי "ויחי החלום ויהי לי".

והנה בבוקר בהיר אחד פרש חלומי את כנפיו ונעלה. הוא צלל בשיא תכלת השמים, ומי יודע אם לא לעד הפרידה? והמשורר מבדידותו נושא עיניו רומה ונפשו אליו הומה —

ותרתיו והפשתיו: איחלומי, ילד רוחי,
חלומי, כריטפוחי?
שמים, איחלומי? השמים שאננים
מחרישים, אינם נעים.

כן הוא מבחר את הוויתו לשתים: עלומיו שוקעים בים, חלומי צולל בשיא תכלת השמים. והוא עצמו נשאר כאן, בודד ונווד, "חפשי כסער" ב"לא שורש בארץ, לא אוהל, לא יתד, לא עבר, לא עתיד, לא גזע, לא עם".

אמנם, המכיר את כל שירתו לא יודה בוידי זה, ויראה בו רק התפנקות שירית, ומצב-נפש שאינו יסודי, אבל הוא עצמו בתקופה ידועה חשב, כי כאן מרכזה ועיקר-תעודתה של בת-שירתו.

ולפיכך יאהב כל-יך את דמות-הים ויטביע בה את חותם-עצמו ("ים חיי שך",

"בחק ים", "סוניטה" ואחרים). הים והאוקינוס הם זבולי שירתו ועל גליהם הוא אוהב להנשא. "לאן? — לא ידעתי". אבל די לו ב"אשוטה, אטושה". עצם הדבר הזה, המסעיר את הנפש, מניח את דעתו.

על זה הים אשר עליו ינשא יראה דמות קורנה פוסעה — והוא שואלה: "הגיד, האת היא אחפשה, אחלמה, מעודי עד מתי?" ועוד טרם ראינו גם אנו את הדמות ונדע מה היא ומי היא, "רעדה דומם הדמות ונמוגה". פעלומיו וכחלומי. חוסר-עמידה זה והחלוק המהיר הם החוסמים דרך לתפיסה שיש בה ממש, אבל המשורר רוצה וחושק בתנועה של "שטוף ושטוף אין עמדה ומגמה, שאוף ושאוף אל אשר לא היה... שפול וגאה, צנוח ונסוק, צמאון-עד לוהט מבלתי-ירווה".

והוא שואל ומסיים: "תכלית אי? מוצא אי? קבלו משברים, קבל לבכי בדממת הנשף".

בשאלה זו וקובלנה זו יש משהו מגלה מן הכאב הפנימי שבלב המשורר. ובאחד משיריו הטובים והבהירים ("ויש אשר..."), אשר בו ידבר על שעת-רחמים, כש"מעין אהבה נבקע ומונק מנבכי נשמתך — — — — —" — — — — — נמשכות זרועיך לחבק כל עץ וכל אבן", גם בשעת-ראייה-וגילוי שכוז קשה לו לתפוס דמות בהירה, של עולם ושל אדם, של טבע ושל הוויה.

וקור בקור נפנע ודבק — ואחד העולם ואחת,
נמוגות בקרב העולם ויסוג העולם בקרבך,
אין עולם ואינך גם אתה — אך יש אחד כחול ונהיר

ובסופו של השיר:

אין יאור, אין יערים, אין שפריר שמים, אין מעלה, אין פסטה, —
רק שפעה של תכלת עמוקה, צוללת אובדת תוך עצמה.

"כחול ובהיר" ו"שפעה של תכלת עמוקה" אינן דמויות, ולפיכך אינן נתפסות ונאחזות. אבל "אין עולם ואינך גם אתה" וכל שאר ה"אינים" (אין יאור, אין יערים וגו') וביחוד הסיום של "צוללת אובדת" אלה נאחזים בדמיון וצוללים בלב. תסיסה נפשית זו ותעייה שירית זו הביאוהו עד "נפתולי אלהים". זה נסיונו

הנועז אשר בו נאחזו ונסתבכו יסודות שיריים ויסודות פילוסופיים. שם נגע במסתרי הדת ורוי החיים, בפרובלימות עמוקות ועתיקות שעד היום לא נמצא להן פתרון.

דרך שפופרת של "שגעון" הפיט והסתפל בתוך גלגלי האופנים של ההוויה ורצה ליצור תמונת-עולם חדשה. אבל עם כל עושר-הלשון ושפע הציורים השיריים והמחשבות הפילוסופיות הנועזות לא נמצאה לו אותה אדמת-ברכה שתרווה את נפשו ותתן לו מעמד איתן.

גם בפואימה זו, שיש בה הרבה מלאכת-מחשבת של שירה תועה ומחפשת, שירה נוסקת ומעפלת, עובר כחוט-שיני זה המוטיב החביב עליו כליכך של "ומזמן לזמן ברחבי אפס" ו"מתחום לתחום, ממאום למאום, עד תכלית אין", שם "שלהבות-שלהבות נדלקות וכבות במרחק-יריק" ו"כדורים-כדורים לקוטים ופזורים לעומק ורום — — — באפס כל תחום" ו"קרעים קרועים עד בלי די, טלאים טלואים טלאי על טלאי".

זהו עולם קרוע ושסוע, שחוטיו תועים ואינם נאחזים, מין תוהו ובוהו, ואם יש רוח-אלהים המרחפת עליו ומקיימת אותו, הרי היא — רוח השירה בלבד. החרוזים הרדופים איש את אחיו, השורות המפוזרות, הריתמוס שאינו פוסק

והרגן המתמיד — אלה לא רק מנעימים את הקריאה ומכניסים את הדברים אֶרֶץ הקב, כי אם גם נוטעים בנו את ההכרה שפעצם השירה, בלי כל תכלית ובלי כל מוצא, מוצא המשורר את אֶשְׁרוּ המבוקש.

אבל אחר שהשביע קצת את נפשו הצמאָה הלך אל דברים שיש בהם יותר ממשות ויותר חומר, יותר סדר ויותר שלוה. הכוונה לאידיליה היהודית-אמריקאית ולאפוס האינדיאני.

באידיליה פרסם לפי שעה רק דברים מעטים ("פתקוע שופר" ו"יחזקאל חזק"), אולם בהם יש מהן ההומור ומן הראייה הבהירה של החיים. כאן ניתן לו מצע רחב כנפשו ובאמצעיו המיוחדים לו הוא משיג את מבוקשו.

ועוד יותר מזה השיג ב"מדורות דועכות".

כאן יצא לדרך-המלך של אפוס גדול. והחומר העשיר והתוסס, המלא חיוניות מרווה, אֶץ לקראתו בשמחה ודבק בלשונו השופעת ובדרך-שירי הרחב וטוב-הלב.

"מול אוהל תימורה" של סילקינר היה נסיון ראשון וגם מרוכז. אך תנועתו היתה כבדה ודברו לא נקלט על-נקלה.

לליסיצקי היה פתח-קוח (וזה שם הפרק האחרון בספר). הוא יצא לחפשי ושאַף רוח וירחב לבבו. האגדות הנפלאות והמעשיות הנחמדות, מפעלות-הגבורה ומעשי-הנסים של שבטי-האינדיאנים, עליותיהם וירידותיהם, הרפתקאותיהם וגלגוליהם, אהבותיהם ומלחמותיהם, שקיעתם ואחריתם — כל אלה הם פרקי חיים תוססים, המתחננים להיות מושרים. ובמצאם את משוררם הושרו ברעננות ובעוז, בחשק וביופי. וכן נִתְאַחַז ונתאורחה שירתנו עוד פעם באמריקה היסודית, הפרימיטיבית, זו שהניחה את היסוד לתרבות הפכירה והמעפילה.

ט

ובספר השלישי ממין זה, הוא "זווגואמים שותקים" של ישראל אפרת, קנתה לה השירה האפית-אמריקאית שלנו חזקה.

אולם לאפרת עצמו אין הספר הזה אלא השלמה לשירתו. כי גם פה הוא נאמן לניגון-נפשו, לליריות-ביטויו ול"אני" השירי שלו.

אפרת הוא המנגן במשוררי אמריקה. המוסיקאליות היא הקו האופייני שלו. השיר המשתורר והמתנגן הוא המרפא היותר נאמן לכאב-הנפש ולצער-האדם. "שירו של אדם — אומר אפרת — סולח התוהו". כלומר: התוהו הוא חטא, כי אין בו סדר ואין בו משקל. בא השיר ומכניס סדר ומשקל, וגם צליל, ומכפר על החטא. והשיר הפשוט, הקל והמוסיקאלי, הוא בעיניו לא אמצעי, אלא מטרה בפני עצמה. אם גברה עליך העצבות ואתה צמא לגיל ולנחמה — לך אל השיר, שמע וספוג את צלילו הקל והמרענן וירווח לך. ומפיון שהשיר הוא מטרה בפני עצמה והיופי — שיא שאיפותינו, מובן מאליו, שהאמנות, שהיא המטרה, עולה על הכל, אפילו על הטבע. מעין השקפתו של אוסקאר וויילד.

אפרת רואה את העולם כאיש האמנות. הכל — חומר לצייר, לצבוע, לפסל, לשיר. ואף אלהים עצמו אֶמֶן הוא וממנו מבקש המשורר לעשותו מכחול ולצבוע בו את העולם הרחב.

גם הוא פסילקינר משורר הרגע, זה גרעין-הזמן, זו היחידה הקטנה של הנצח. הוא רוצה, כי האֶמֶן הגדול, אל-העולם, יאחו בידו וינחהו על פני ההווה רק רגע קטן. ואחר — יעשה בו פטוב בעיניו. מה ישיג ברגע אחד? "די לי —

הוא אומר — כי אֶשְׁאִיר מאחרי במדבר הריק והאֶפֶסֶר משעול של שלוליות-יופי". והוא נאחו ברגעים. בהם, רסיסי הזמן, נשקף כמו בבבואָה שמש הנצח. והוא עומד רגע על הופעת-שקט כעל הופעת-סער, על הופעת-אושר כעל הופעת-צער. ועובר הלאָה מתוך "גיל של תמיד-תר".

עם הרגשת הרגעים באה גם הרגשת ילדות. האדם המרגיש את עצמו פילד רוצה להאחו באחד גדול וחזק, ככאָב רחום וחנון, להיות אָהוב, להיות קרוב למישהו נעלה ומרומם. והוא מבקש מאלהים, שיאחו בידו וב"פחד ערב", כש"כל היקום האֶפֶסֶר-פהה פתאום נאלם דום — — — ובאופק כערפל מאפיל יער קט", אֶזּ, "זה לזה נדחקים עציו, יד אוחות יד" — ציור זה, של יד אוחות יד, חביב עליו מאד, כי כך דרכם של ילדים: לאחוּז יד ביד.

שתיים אלה, הרגשת הרגעים והרגשת הילדות, מגבירות את האהבה לדברים קטנים, לזוטות-החיים, ואת החפץ למשחק, לצלילי-צלילים. לפיכך הוא מתפלל ומודה לד' על ששם את לבבו כספוג והוא מזיל דרך עיניו ואֶזְנוֹ ונחיריו

ננוחות-הימים: ואפלת-הלילות
ותכלת-שמים וירקרקת-הנירים
וריות הנשמות הצומחות ביופי
ועושר הקולות בכרך וכיער

משהו מיסוד האשה בנשמתו, כי היא סבילה וספגנית והיא שותה "ברבבות פיות קטנטנים" צבעים, ריחות וצלילים.

את חייו יראה כפֶּלֶג נפתל עלי מורד הר. ואם דרכו זרועת-סלעים, אין בלבו עצב; כי אם ניגף הוא ו... שר. כי כל הסלעים האלה לא באו אלא כדי שיוכל פלגו לשיר ובלי סלעי נגף, הרי אין לזרם צליל... ("חיי") וב"צלילי רביבים" זורחת החמה ויורדים רביבים וזוהר לגשם וגיל לו וצליל.

וכל-כך גדול כוח הצליל וכוח השיר וכל-כך רבה האופטימיות שלו, עד שגם בשעה שישיר על דם לא ירגיש כאב, לא יחוש שנאָה ולא יקרא לנקמה. אגלי-הדם מטפטפים בשירו באותה מוסיקאליות נעימה של אגלי גשם ברכה.

לא ברעש,	לא במהירות,
לא בעיים	לא, לא חיש,
אנל, אנל	דם יתרוקן,
שותת דם.	יגווע איש.

הטפטוף החשאי והריתימי של אגלי הדם ניפר יותר ומורגש יותר מגוויעת האיש. ולרווה לוקסמבורג, זו האשה העדינה, אוהבת הפרחים וידידת הצפרים, אשר נהרגה בידי עריצים, יספור ככה:

לי נדמה, עת חקע השונא כף תרבו
לא שפך או דם, כי אם ריחות של פרחים...

ריח הפרחים גדול וחזק באפו של המשורר מריח הדם, ושפך-ריחות הוא בעיניו רצח יותר גדול משפך-דמים.

ובשירו "דלי" יגלה לנו עוד יותר מתורת-חייו האמנותית, החפשיה והמשתעשעת:

מעלה, מטה רץ הדלי	רד הדלי, אף יד חמים,
חוד באר עמוקה	יסוב חיש על ווו,
ומטעל שם הרולה	יבחר לצוף קל על שטחם
עובר בלי הפוגה.	ובתהום לא יבוא.
נפלא דלי והנו נכסף	ובהריקו מול החמה
לחתור מטה, מטה	ורם מים זכים,

והד יעלה מבאר-שירתו ויענה: אין אפל-מעמקים.

השירה הקלה, הצלולה והמצלילה, המסלסלת ביפיה — זו שירתו של אפרת. אָמנם יש וגם הוא עוזב את הדרך הישר שלו ומסתבך בענינים פילוסופיים ובניגוני-יאוש. אבל דברים כאלה אינם לפי טבעו ונושאים כאלה אינם לפי שירו. בתי-השיר שהוא יכול לבנות וחרוזי-הגוי שהוא אוהב לחרוז אינם סובלים במחיצתם את הנטעים הזרים והם סולדים מקור מגעה של יד זרה. לפיכך אין, "שירי המחשבה" שלו שירי בת השירה שלו. בפואימה "הלם" מצלצל צליל שניאורי ולא צליל אפרתי. וכן הדבר ב"בת-מלכה ורועה" ו"נגני, נגני נא אשפת", ובשאר השירים, שבהם הוא יוצא לנוע על מקורות חדשים זורים.

אולם התעיות האלה לא לאורכי-מים הן. כי הוא עצמו ירא לסור מדרפו ולהחליף מכוולו וקולו. ועד מהרה הוא שב אל עצמו. אז הוא שר את שירי הדקים והענוגים: "פאן תלכי", "בליל שואה", "על ברכה עם שקיעה", "ליל חורף" ("וודאי עלה מי בגנבה אל השחקים ועשקם, קטף חרש כוכבי-זהבם ועל פני הארץ זרקם"). "אור וצל מתלפדים יחד, קרעי-טלית עוברים, עפים ומתנפצים, נגהי-סחר — כל היער קלחת כשפים", "מרגניות" ("פרח בין הפרחים אני והארץ היא אמנו"), "רגעי-דמדומים", "רגע אחד עם ערב", "ערבה" ("הנערה כובשת פניה בקרקע ומוסרה לעצב לבבה"), "אחרי סער" ("שך הסער. קיץ קושר חוט המשי הקרוע — לטוות שוב ירקרק שדות, שחקי זוך וגיל צנוע") וכן רוב שירי "בין חופים רחוקים". טוב לו למשורר מאושר וחסר-דאגה לגוד בין חופים.

פה, בדרור האין-סופי של מים אֲדִידים, נישא המשורר כצפור דרור על פני מרחבים ומרחקים. הוא צד את רגעיו, אלה רסיסי-הנצח ומתמסר לצבעים, לריחות ולצלילים. פה אין כל מפריע. ופה מתגלה העולם בטהרתו וילדותו. ופה הראה אמן-האמנים, יוצר העולם, את כל כוחו האמנותי הרענן. פה, "העין תמיד פקוחה" ו"הנשמה חיה עם היקום".

פה לא התהום ולא אפל-המעמקים יקומו ויאיימו עליו, ולא שאלת "לאן" תטרידהו ולא האין-סוף ידכאהו. הגל הבודד, האֵץ הקטן, מתרומם לרגע, ומתייצב כתוהה: הימשך אל על? ובן רגע הוא קורע סגור לבו ושופך את פניו — וחסל! וגם הגל וגם המשורר נשתחררו על נקלה ממשאם. והצבעים, צבעי-התכלת-והלבן, צבעיו הם. וצלילי המרחקים המכסיפים — צליליו הם. והמחרוזות של זפי-הפנינים בים הספירי — מחרוזות-שיריו הם. והכוכבים הצופים ממרומי התכלת ב"יופי כה שקט ובאור, פי רב מדי זיו בעיניהם הזורחות לראות מה מתרחש בשחור" — אלה הם חבריו וחברי הדלי על הפאר שאינו רוצה לרדת אל התהום. שם הוא שואל: אי התהומות? אי אפל-מעמקים? ופה הפוכבים צופים ביופי ובשקט ואינם יכולים לראות מה מתרחש בתוך השחור.

הסער והסופה אינם מיסודותינו. היאוש והיגון אינם מסודותינו. תכלת-שמים, פניני-בדולה, ספיריים ואור-כוכבים — אלה מתגלים לפנינו על הים. ולא רק על הים.

הוא שואף אל השלווה ואל היופי, כי זו תורת שירתו:

וייף העולם יעו הוא שלוו
ושלוו יעו הכניעו יופי.

המשוררים, שעליהם דובר עד כה — הכוונה לאלה מן התקופה החדשה — היו "אמריקאיים גמורים", כי פה התחילו את עבודתם הספרותית ופה גדלו והתפתחו והיו למה שהיו. אָמנם, האור והחלום של השירה העברית ברוסיה, אשר שפעו מן המאורות הגדולים כביאליק, טשרניחובסקי ושינאור, הגיעו והשפיעו גם עליהם. אבל זו ההשפעה, אשר עברה דרך האוקינוס הגדול, היתה השפעה-מרחוק מסוננת ומצוננת. וגם השפעות-החץ, שהן ממלאות תפקיד גדול בכל שירה צעירה, אף הן ממקום אחר באו. לא מרוסיה, אף לא מגרמניה, כי אם מאמריקה ואנגליה. וכן נראו המשוררים העברים המעטים והבודדים פה פרחקים וגולים באחד מאי-הים. אולם לאט-לאט הלכה בדידותם ופגה. כי המרחק בין אמריקה ורוסיה הלך וקטן עם ההגירה אשר גדלה, וביחוד עם הכוחות החדשים שבאו מרוסיה.

ומשנות תר"ע-תרע"ב החלו ימי תנועה ועליה לספרותנו פה, ביחוד לשירה. כמה משוררים-תושבים התחילו מפרסמים אז את דבריהם וכמה משוררים-מהגרים באו מעבר לים. וכן התחילה להתגבש דמות של קיבוץ ספרותי הגון. אז, בשנת תר"ע, אף נעשה כעין נסיון ראשון וצנוע ל"אנתולוגיה" של דברי-שירה בהוצאת "סנונית" עלי-ידי "אחיעזר", ובעריכת ראובן בריינין. (באותו קובץ באו שירי: ב. נ. סילקין, אב. גולדברג, צבי בן-שלום — הוא ה. סקלר, — א. דומניץ, אפרים א. ליסיצקי, אברהם ש. שווארץ, ר. א. איזלאנד). אף "מול אוהל תימורה" של סילקין נתפרסם באותה שנה.

ועם תום תור הפדירות וגידול המשפחה הלכו ונתקשרו חוטים חזקים יותר וניכרים יותר בין העולם החדש והעולם הישן. רחוקים נעשו קרובים ומובנים יותר. גם "סנונית" וגם "מול אוהל תימורה" נדפסו בירושלים. וכן נדפסו פה דברי סופרים מעבר לים.

אז הגיע לכאן שמעון גינצבורג. והוא בא מאודיסה, מן הסביבה הספרותית של ביאליק וחבריו. ואף כי גם הוא צעיר היה ועיקר עבודתו הספרותית נעשה פה, היה בו משהו רוסי במשמעות הפולה: הוא בא במגע ישר עם אודיסה העברית והוא קבל את השפעתו מן הספרות הרוסית. ואף אחר כך, כששר את שירת "ניר-יורק" ו"הר בית קולומביה", לא נכנף קול רוסיה ואוקראינה. הוא ראה את עצמו תמיד כבן לשלשה עולמות: אוקראינה, אמריקה וארץ-ישראל. את ארצנו ראה כארץ-העתיד, את אמריקה — כארץ-ההווה ואילו את אוקראינה ראה כארץ מולדתו וערש-ילדותו. ואל הילדות ישמור אמונתו ואהבתו כל הימים.

יש משהו קוסם וצורב ביגון הערבה האוקראינית, יש משהו מושך ומשעבד באותם מראות-הילדות הרחוקים, שאין מהם מנוס. והגדולה במצוקות היא:

הראני ביתאמי פרחוק, אוצר השעות המתוקות,
בשמחת אינעכים שם עבר, כח, בוקריסי.

הוא מן האנשים שאינם נעקרים על-נקלה ממקומם ולפיכך עזים פליכך געגועיו על ארץ-מולדתו. אבל עוד יותר יגדל כאב-געגועיו על ביתו ועל משפחתו. כי אחד היסודות החזקים והמניעים ביותר בשירת-גינצבורג הוא יסוד-המשפחה.

בשירים אלה, אשר בהם ישיר על אביו ועל אמו, על אחיו ואחיותיו, אשר נשארו באוקראינה, ועל רעייתו אשר מתה, הוא מגיע לידי עמקות-הרגשה וחריפות-ביטוי. בהם הוא משיג נאמנות שירית רבה.

זוהי מידת-תפיסה שבין ה"אני" והקיבוץ, בין היחיד והפכלל.

ראינו משוררים אחרים שמרפדעולמם הוא האני שלהם. זוהי שמש חיייהם, אשר דרפה הם רואים את כל הדברים.

גינצבורג אף הוא אוהב לשיר את שירת היחיד, אבל הוא מרחיב את המעגל ומכניס בתוכו את בני המשפחה. פי בה, במשפחה, הוא רואה את גרעין הגזע והאומה. ובה מתגלה לו דמות עולמו, ואתה — אהבתו ומסירתו לכלל. בשנות המלחמה גברו הגעגועים והכאב עוד יותר, פי שם במולדת נשפך דם יקרים. הוא רואה, כי ל"סהר אודס-ים" ויודע: זה בא משמי אוקראינה. והוא שואל: "איכה תנום, עולם? אב לי בארץ-דמים!"

אבא! רחם מצה אור! כקרום לבי הלם! —
מתפלץ לבי, כי חלום נורא חלם.

ואמי יקרת-חיי שהשארתי שם פקדון —
איכה השארתי בארץ-יודון?
וכנן-פרחתי מוקף-טרצחים עזבתיך
אהותי פנינת-רוחי — ונסלח לאחירי...

נעימת-אהבה-געגועים זו רועדת בכמה וכמה משיריו בפשטות ואמת הנוגעות עד הלב. לאמו הוא לוחש מרהוק: "קחי חיי, תמה ועדינה נותנת תמיד ללא-תשלום, עתה פעם קחי נא". ב"תמונה" יראה פני אחיו, והם "פני עלם-חמודות בעצם אביבו" וב"תמונת אבי" יסתכל ויראהו "על כסא ישב כמו אסרו זמן והוא קברניט לפנים — — — ובדמותו כל-כך צניעות-אציל, יופי". וכן ישיר על "הסבא ושוב על אחותו, גביע שושן" ועל "רעייה" ומעין הפוכב בשמים תרמוז לו דמות אביו ש"מת בארץ הפרעות".

ובהפרדו מרעיתו הגוססת והוא שואל: "ואיך עול-חיי אשא לבדי, הוי רעותי? ומה לבננו אגיד ביום יתום?" — הוא רואה "ויקר כל החיים ותפארת חלומם צונחים חללים בטרם בא יומם".

יש בכל השירים האלה גילוי-לב מיוחד במינו, אבל פן ישיר המשורר על הדבר היותר יקר, על נקודת-היקוד שבנפשו.

האלגיות והאת שיש בשירי-המשפחה שלו, חדרה והשרתה מרוחה גם על שירי-הטבע שלו. התמימות והשלווה של הכפר האוקראיני הן שנטעו בלבו את הכמיהה לרשתות-כסף, לעביב-ירום, לתכלת ושני, לכבשי-צחור, לצביה חרדה. לכל אותן דמויות שיש בהן דקות ועדינות, דוק רומאנטיות ואור שמים.

את "בת-התכלת" שגדלה אתו מילדותו הוא רואה "על כף-עב רכובה, וקוצות לה זהב" ו"כי רמו אור-פוכב אלי בבדידותי — ואדע, פי היא זאת נשקפה, רעותי". ואת גלי הים הוא רואה ככבשי צחור "מוכספי אור הזריחה" ומאהובתו, שהיא "צביה חרדה" לו, הוא מבקש בת-צחוק המלא, "צער שמימי".

וב"נשם זר" אחד השירים הדקים והשלמים שלו, הוא יודע לקשר ולאחד על-ידי טיפות-הגשם את הארץ והשמים בבית אהבה. הארץ אף היא תעגם לשמש "פילדה על גבול ילדות, תור השירים, נפשה בה הרת חלומות עם געגועי-נוער טמירים". ו"חלף רתת בעשבי-גבעות, תאמי-גבעות כשדים" ורביבים —

על עשבים יפוזו
ועל איגנות מטי-כוסם,
כוסות-ציציס-כתינוקות,
אותם רוחצות אמותם.

שיר זה, שיש בו משהו מריחו וטעמו של שיר ר' משה אבן-עזרא "ארץ פילדה",

הוא טיפוסי לגינצבורג גם מבחינת תפיסת-הטבע, גם מבחינת האהבה הרווה וכן משום הילדות והאמהות המתגלות גם בו. כך ישיר בן-כפר.

והנה בא בן-הכפר לכרך ההומה והסוער ניו-יורק — ומוכן הרושם המזועזע. ואם העיירה והכפר מולידים שירים ליריים והם עצמם נראים כחרוזי-רוך בשיר-געגועים — מה דמות תנתן איפוא לניו-יורק? בעיני גינצבורג היא נראית "פואימה בפרוזה, פואימה אלהית גם שטנית, אדירה-איומה, הפתובה בחרוזים לבנים". ו"אין קצב-המשקל לשירך, יצירה רבתי" — קורא המשורר האוקראיני לניו-יורק.

ובכל זה ניסה לשיר את שירת ניו-יורק בפואימה הקרויה בשם זה. אבל קצב-המשקל של שירו הוא לא יתאים לקצב-המשקל של שירה היא. הוא רוצה לתפוס את נשמתה, האלהית והשטנית כאחד, אבל היא מתחמקת ואינה נתפסת. יש תמונות בודדות וציורים אחדים, המתרשמים פעין ובמות, אבל האוזן והעין של המשורר חונכו על צלילים ועל מראות אחרים. היסוד האגדי רודף אחריו ורומז לו מאיזה היכל עתיק על ההודסון. אולם גנינת-הנגינות, אשר לא שמעה כמותה אֶזו של יונה בנינוה ו"סימפוניית-יה און וואגנרית לא שערתה" אינן גם לאֶזו של משורר עברי מאוקראינה.

ומראות ההמונים הנוהרים אל התחתית והעלית, ופגישות הזרים והרחוקים בתוך רפכות התחתית הנגמרות לפעמים במיתה על פסא-החשמל ותקיפות רחוב-וואל, זה בית-המולך ובית-היוצר לעבותות הפז והחטאים, וכל שאר הגילויים של ניו-יורק אינם מתמוגגים יפה עם שירת נפשו של המשורר.

רק במקומות שיסור בהם מן השאון ויראה את הנשמות הבודדות בגנים, המבקשות תנחומים באהבה ויפגוש בילדי-ישראל ההולכים לבית-הספר העברי, ספריהם בידיהם ככדים לשאוב ממנו ישראל ולהשקות במימיו החיים את נפשותיהם הזכות — רק אז ישוב אל ניו-יורק ויפגוש דברים באורם ובאורו.

וכשינשא ברכב-פרזל על פני גשר-וויליאמסבורג פלילה וספינה חרישית תעבור בנהר האפל למטה — ישא עיניו לכוכבים (אלה חבריו מילדותו) ויחוש בלבו "אח ידו (של רואה ולא נראה אחד) אמונה, נאדרת הנטויה אל פרך זה מלמעלה".

שוב היה צריך לבקש מפלט והאָרה מלמעלה וישא עיניו לכוכבים. נצחה הרומאנטיות, נצחו הילדות והתום אשר הביא מאוקראינה.

עוד כמה נסיונות נועזים ניסה: ב"מגדל", ב"עמק יהושפט" וב"אהבת-הושע". המיתוס של הזמן החדש והוד-הגדלות הקדמוני משכו את לבו ונפשו צמאת החזון בקשה להאחזו בסמלים ובדמויות שיש בהם עוז ומעוף. אבל נדמה לי, פי היסוד הלירי והנפשי-משפחתי הוא יסוד-היסודות שלו ויסוד-האמת שלו.

בשירים אלה, שבהם ישיר על עצמו ועל בני משפחתו, וכן על הטבע ועל גילוייו הדקים כחוט-כסף — יגלה את עצמו ביתר-אמונה.

זו היא רוח מכורתו יחד עם השפעת היגון של שירת הערבה הרוסית. וכן נקשרה שירתו באמריקה בחוט נוסף במכורת שירתו בעולם הישן.

יא

ש. גינצבורג בא מאודיסה שבאוקראינה ואילו הלל ב. ב. לי בא מווילנה שבליטה, אף הוא בשנת תרע"ב. וכן נתרבו הקולות ונתעשרו הצבעים ונתגונו הצלילים בשירתו באמריקה.

ואם כי לא תמיד אפשר לציין ולברר בדיוק את ההבדל המהותי שבין אוקראינה וליטה — הוא ידוע למדי. וזכורים לנו יפה אותם מרפזי-הספרות שהשפיעו כל-כך על סופרינו. והם: אודיסה, ווילנה, ווארשה.

אצל גינצבורג אנו שומעים את נעימת-המשפחה, ואילו אצל בבלי רועדת נעימת-הדורות. „צבא דורות חנוטים בי גנוזים כנאדות חתומים, כאורבי מסתרים הם שומרים נתיבות עולמי“. והודאה זאת אינה מקרית, כי הכרה זו של הדורות הקודמים והקדומים טבועה עמוק בישותו. את ימי השלכת הוא אוהב לא רק בשל „גיון כל היקום בכס תוסס ומשווע“, כי אם גם בזכות „נהי כל הדורות“. ובשיר אחר הוא מתפלל: „מי יתן וינותק פתיל הדורות בי לעד“. וכשהוא בא אל חצרות אל נכר, הוא רואה את עצמו „עברי גא עמוס עול-דורות נע פשה בין כפירים“. וכשהוא עומד ב„שערי הנצח“ הוא מרגיש, כי „חלום כל הדורות עלי תרעף“. ומובן, שפירושלים ירגיש ב„סבל הדורות כך תוסס בחביון אבנים“, ואף בעמק יקשיב „נגינת דורות הומים“, ועלי בוכה על כי „הקיץ הקץ על אילן דורות עתיק“.

וסמל לכל הדורות הוא רואה ב„אילן עתיק רב-שרשים“, הלא הוא אביו, השותה ממקורות-קדומים ומתכסה פירות-נוי חדשים בכל יום. לו ולגאון הדורות המשוקעים בו הוא מכור עד עולם. ובשעה שאדונות קורא לו, הוא עונה לו: „נעניתי לך, מות, אך אל תאניץ בי, לא אוכל תת לך נשמתי עוד“:

לא לי היא כולה, דע, לא אחר אני אדון לה! — ומי השותף לה?

מעברים, בנות מרחקים, בארץ בה תפרחנה הנשמות
שם ישכון איש גדל-לב, נאוה-נפש — אביו.
ברית כרותה לו לאיש הזה ולנפשי עדי עולם:
הוא טפח אותה, גידל אותה כבת שעשועים לו
ויצוק אור וחן וטוהר-רוחו עליה,
בזוף שמי לבו העמוקים שטפה,
ובכור מחשבתו המזוקקה צרפה
עד כי ברשת חוטי-זהר מאליפים, אינראים אף איננתקים,
אף נפשו הוא הגדולה קשרה לדור דורים.

ושתי הנשמות האלה, „חלום תפארתן לא אל ולא שטן, לא חיים אף לא מות בו ישלטו שלטת לעולמים“.

הערצת-אבהות זו והקשר ברוח הדורות — אלה הם יסודות ראשוניים בשירתו. אבל עוד יתר ענין וחידוש נמצא בדרכו הוא, בחיי עצמו של בן-ליטה זה.

נושא עול-הדורות מה יבקש בעולם הזה?
הוא מתהלך כאחד מלא-פליאה על פלא-החיים המתגלה ובפיו שיר ותפילה.
עצם השיר — מטרה לו. כי בו ובחרויו המנעימים הוא מבקש ומוצא את מבוקשו:

בשיר וחלום, בתפילת תום
בליתי את רוב ימי.

ובשיר ובחלום, בתפילת תום יאחז את דרכו בחיים.

אחרי הירושה הגדולה אשר קבל ומשא-הדורות אשר ישא, נתמה לא פעם לקלות הזאת שבחרויו, לטיסתו על פני החיים, לדרכי-גודו הרחבים והשטוחים. כפלא הפזיז, הוזק והשקוף, זה פייטן-הר צנוע, כן גם הוא „שוקק שוטף כל הימים מפלי בין מדוע“ וכצבי הצעיר והמוזנק כן גם הוא „אץ ורץ ברינה, הלאה-הלאה באין מעצור מפלי דעת אנה“.

וכן הוא תועה בארץ לא לו ורוקם „חלומות של כחול“ ומריח פרחים ושר

על ריחם ועל יפיים, וצד הדיזמרה, וקולט צלילי-ירון, ונושא את לבו „ליפעה הברה“, וכל פעם שהוא מרגיש כי קרובה עת שירה, הוא אץ לבוא בזמן למקום השיר, „פן יחסר צליל דק במקלה“.

וכל-כך גדול כוח השיר בחייו („נפשי פצועת שיר וזיו“), עד שהוא מתפלל: „מי יתן ומתי כחלופ תור-השיר“. כי אחר זה לא יהיה לו כלום. השיר הוא הפלי המחזיק יופי, וליופי תכמה, תצא נפשו. הלך הוא בעולם-הרוחות ו„כל שביב יפיי-נפש לבבו יכניע“. ואחריו ירוץ לקצווי-עולם. את המשורר יראה כנווד כל ימיו בדרכי אינסוף „מעיר אלי עיר ומנוף אלי נוף“. תפארת-המרחקים היא הקוראה ומצווה לו: נדוד! וצמא-הדורות הוא לטה עורקיו וירתיחם: חתור —

ומצא ספור שירה ויופי ואור
הקבור במקום מה כיו שמי אל ותהום.

הדר שחרים וזיו שקיעות, מחול אורות וצבעים על ניר ועל עץ, גיון רוחות-אסיף אף יללת סופות, המית פלגי אביב ותרועת גל שר, רון שדמה חוגגת, ניר פרחי הכר — כל אלה חתומים בעיניו ושומרים בלבבו, „אך הוא נודד נצח, לאחר לא יט ובגנוזי עברו לא יגע במעט“, ואך —

לאשר עוד לא נראה ולא נשמע עוד
בחלל הסרחנית, בספירות היש
יכונן פעמיו ויבקש לו פדות

ונגינת-הנגינות אין צליל לה וקול
את נפשו הכמהה היא תשב.

וגם בשירי-הנוף שלו ימוזג מרוחו הנוודת, מעצבותו המתוקה, מנגינת-נפשו ומן ה„יופי אין לו שם“ אשר לבבו נצרב בו. אחרים יכולים לראות את הטבע באספקלריה „אובייקטיבית“, לעמוד מן הצד ולצייר, לתפוס קיום ולצוד דמויות. כאילו הטבע והאדם הם שני עצמים נפרדים, וכאילו האיש יכול לצאת מעור היקום. אבל בבבלי אין פירוד כזה. הוא ממוג בתוכו את השירה הנובעת מפנים הנפש עם שירת החיים, המזנקת מפנים העולם. וכליריקן הוא מלביש הפל בלבוש עצב דק ושקוף. ובדרך שירה זו ילך תמיד.

רעש החיים החדשים לא נגע בה. וסאון הכרך לא הגיע אליה. הארץ החדשה היתה בעיניו בראשית בואו לכאן „נוף תעתועים“ ו„חידה מוזרה“ וכן נשארה זרה ומוזרה לשירתו עד היום, אף כי הוא עצמו קלט מתרבותה וספרותה (ובמחקרו על „השירה הצעירה באמריקה“, ב„התקופה“, הראה הבנה וקרבת נפש לחדש שבה).

כן עשה גם עם החדש והמהפכני בשירתנו (בשיריו „יחפים“ ו„אף אתם“): הוא מתמרמר על דור היחפים, שלא אל ולא מולדת לו, אשר כיבה כל המאורות וחלל כל המקדשים. ולבו בוכה בו פשהוא רואה „צרופי אש הדורות המטהרת רוויי שקי קדמון עז ותוסס, הולכים ומטמאים, הולכים ומתנוונים“.

וכשהוא רוצה לראות ולהראות לנו אמריקאיים — אינו הולך אל הכרך ואינו מתערב עם ההמון הרועש, אלא אל ההרים ילך, מקום שם ישמרו עוד עלומי הארץ ומקום שם עוד יחיו זקנים וזקנות מדור ראשונים.

באידיליה הנחמדה שלו „מיסים וואודס“ נראה אשה זקנה בת 92 החיה את חייה השלמים, הבריאים והבלתי-מחוללים בהרים. ולפה „עוד דופק ברעדה לקראת כל חמודות-התבל“. היא מחלקה זרעונים לעופות ועורכת הבליל לבהמות, חולבת הפרות, „מחבצה ומגבנה ומזפדה, עובדת בגן ובשדה, משדדה, מזפלה ומנפשה,

מאלמה אלומות של תבואה ושחת כבוא עת-הקציר ויוצאת לטו ק"ט זכ"ה י"א
אדמה מבשילים".

בסביבתה ובנופה נראית לנו האשה הזאת כשריד גבורה ותום מימים טובים
אשר עברו. ובה מתגלה גם הקשר במקור-החיים ובספר-הספרים, הוא ה"ספר
הטוב", שממנו היא שותה ספורים חביבים עם אמת והכמה. ופה גם נשמע את נעימת
האנושיות, האוניברסאליות, פי מיסס וואודס אינה צרת-עין ואינה קנאית דתית.
היא אינה מבחינה בין פיתה לכיתה, בין דת לדת ובין אדם לאדם. "כאחד הם
כולם בעיני: בית-כניסה קתולי, באפטיסטי ופרסביטריאני או עברי" ו"אם אהבת
האל אך תדרושו, רק פה תמצאוה בדפי הספר הזה ובהרים!"

וכן גם הרוכל היהודי, האלמן והבודד, הנוסע יום-יום מסטון-אילאנד מקום
שם ביתו, לניו-יורק אשר בה מסחרו, נוגע עד לבנו בתלישותו מן החיים האלה,
שבתוכם הוא מתגלגל ומתלבט. אשתו, חברתו בחיים, מתה עליו ואין לו מה לעשות
באי הזה, אבל הוא נתן ספר-תורה לבית-הפנסת שהוא בנה ואיך יעזוב את הספר
בידי קהל זר? "איך אעזבו שם לבדו על האי?" וכשהוא הולך יום-יום לניו-יורק,
הוא יושב לבדו בירכתי הספינה וקורא את שיעוריומו בתהלים. ממזמורי-השיר
הקדושים הוא דולה אור וחום למלא נפשו בשממון החול. ספר-התורה על האי וספר-
התהלים בידו — שנים אלה מקיימים את רוחו ונשמתו פעולס-תוהו זה.

את אוצר-הדורות, אשר אותו יבקש המשורר בכל, יבקש וימצא גם פה.
ואת זה נתן לנו גם בשירי ארץ-ישראל שלו, אשר בסבל-הדורות שלה וביפיה
הקודר כבדחת בנינה ובעמק הפלאות שלה מצא השלמה להרגשת ירושתו.
אותה ראה רק מעט, אבל המעט הזה הכניעו. רק פעם נגלתה עליו זו ארץ
סלעים וחזיונות, ומיד הועם זיו העולם סביבו. היא כבשה כל ישותו, ותחתמי
חותמך-אש בבשרי המעונג, נעלת בפני שערי תבל כולם בפתוח שערך האחד, סתמת
את כל בארות חיי השוקקות ולא הותרת לי בלתי אם מעינך הקולח במסתרים",
וכשהיה צריך לצאת משם ולשוב אל הגולה — יצא ממנה בבכי, בתפילה וברתת.
ואילו באמריקה, שבה חי הרבה שנים, לא היה כן. פי שם החרישה בו נגינת
ארץ קרובה את שירת השמים. ופה — להיפך: שירת השמים הרחוקים החרישה
את שירת הארץ הקרובה. הגעגועים להוד הדורות והפמיהה ל"יופי אין לו שם"
עשו את שלהם.

יב

בבלי נע ונד מעיר אלי עיר ומנוף אלי נוף ומבקש יופי.
ועצם השיר על נדודים וחיפושים אלה ממתיק את היגון.

ש. האלקין, שהופיע שנים אחדות אחרי כן, הכניס לשירתנו פה נעימה
חדשה של בקשת אלהים.

האלקין לא מצא מנוח לנפשו בשירת היפה. המוטיבים המקובלים בשירה לא
ירגיעו את רוחו ואף הקצב והצליל, המוסיקה והריתמוס של השיר אינם משקיטים
את המיית-נפשו. העולם והחיים הם חידה גדולה ועמוקה והוא חותר בכל פוחו
ואי-מנוחתו לחדור לסודם ולהבין את תוכם. העולם נגלה לו בדמות אחדות משולשת:
אל חי, לב עולם וארשת שיר וכאב. ובשיר-וכאב זה ודרך לבי-העולם עורג המשורר
אל האל החי. הוא עורג אליו, מתפלל אליו, מבקש אותו ונמוג בו ובישותו.

בתפילת ערבית יתחנן: "אעברה נא את גשר אור הסהר ואובד בדמות-אלי

בחשכה". ובלילי עמל הוא נופל "יגע, נדפה, אובד ועורג לאדמה". ווא זכ"ה י"א
בהמית קרה זרה ונושק עקבותיו בעפר כל רגל. ואף ילדת-אהבתו, זו ילדת-פלאים
טהורה, נשלחה לו כעזרת אלהים. בתכלת-עינה יראה תכלת זיראלוה ושושן לחיה —
רמו לוורד-רוחו.

בקשת-אלהים זו מצתת כל ישותו ומשפרת כל חושיו.

סמל המשורר בעיניו הוא גבורו יוחי, פי יוחי מבקש יה חי. נפש יוחי האלקין
יוצאת לאלהים. ובבדידותו ונזירותו ישלח געגועיו הלוהטים אל על ויבקש את
הדרך אליו. וכשבאה השעה הגדולה ואלהים נגלה ליוחי בחוץ-ליל — מה ראה?
מה שמע?

ל"רגש-פחד מתוק, רב-צפיה" שמע את קול אלהים לוחש על פאבו הוא,
פי גם אלהים עצמו כואב:

בני בני, מדוע לא שמעת
הר קולי עד הלום ובלבך זה
שועתי כל הימים ולא שמעתני?
מדוע אהמה בלבב כל חי
ובכל יש נפשי תאבל עלי
ואין שומע לי, יודע כאבי?

יוחי וכן פולנו, שאנו רק פרורים מהותיות של אלהים — רק את פאבנו אנו
נדע, אבל פאב זה הוא רק בן-רגע, קלי-כנפים חולף-חיש. "כשכיר ישאף צל פן
תשאפו צל ההבנה, רק עד חלפכם והייתם פלא הייתם ותם פאבכם וצמאונכם אל
הדעת אתכם יגווע". אבל לא כן הוא — אסיר-הנצחים. הוא — נצח וכאבו —
נצח. וממצוקות נצח יקרא וישווע אלינו:

הוי, חרלו נא ואחרל גם אני
ואין בכם שומע את שוועתי.

יוחי, העבד הנאמן של אלהים, מוכן היה לעשות רצון קונו ולחדול, כדי
לפדות כבוד-אל מאסוריו, אבל בשעה שבקש להתפלל לעולם שיחדל להיות
נודע לו, פי "אין לעולם פולו רגע-מכאוב אחד, מבריה בענותו את כל יש". וראה
זה דבר מזור: העולם חפץ דוקא לחיות ולפרוח — על אף הפאב ועל אף הפואב!
בקץ הומים חיי עצי פרי ולב הדבורה זה פכוס שושנת-דבש, ושליו מרגיע
אשרו בקני-סוף. ובחורף — ירעבו זאבים אלי בשר ודגי-הזהב מתחממים במעטה-
קרח. פאביב — ישישו פעמוני-תכלת לגיל הפא ובלילי-בציר שותקים יעמקו פני
רקיע וכוכבים פוגרים, זפים יזהירו דום בחדוות-שבעתים. העולם עסוק בצמיחה
ופריחה, בפריה ורביה, בתסיסה ועשיה — ואל נביא החדלון לא ישמע. ולא רק
העולם הגא והשליט, פי אם גם העולם השפל והדכא — אף הוא בכל פוחותיו יאחו
בחיים. גם התולעת אשר הציצה מן האדמה לא שמעה לקול יוחי, ובשעה שנפל
מת, לאחר שהשיב נשמתו לאלהים — מתנה לשחרורו — זחלה התולעת ועלתה
על פני הלוחם והחולים.

החולם מת בחלומו — אבל העולם המשיך את חייו. ושמים כחולים הכחילו
עוד יותר.

יוחי בקש אל חי ומת בבקשתו וביקושו. אבל נצחיות החיים מצמיחה מבקשים
חדשים וכן ימשך הדבר לעולם. עוד רפים יאבדו ביגונם ורפים יספו ביאושם, אבל
האל החי של החיים הבלתי-פוסקים יחיה לעד, ואלי יערגו ויכמהו רעבי-חזון
וצמאי-אל.

יש בשירתו של האלקין משהו "איובי" האהב את אלהים — ונלחם בו. הנמשך אליו בכל רמ"ח אבריו ומתופח אתו. הבורח ממנו — ושכ אליו בגעגועים רבים. פיונה חברו מימי קדם, אשר קם "לברוח תרשישה מלפני יהוה", פן גם הוא בורח לתרשיש שלו מ"אל מצמיא ולא ירוה". אבל עד מהרה ישוב אליו, כי בלעדיו אין חיים ואין כוח-נשימה. ואלהיו קשור ואחוז בחדים ובאדם. ממנו שופעת האהבה וממנו נובע הפאב, בו — מקור הרחמים ובו — מקור הצער. וכל הגעגועים לשלמות-החיים וכל הפוסף להתאחזות ולדבקות באם ובאשה, פולם יונקים ממקורו. זוהי נקודת-היקוד של החיים.

יש בשירתו של האלקין משהו מן האש המכלה את הנפש. התפילות שלו, והן רבות, אינן תפילות זכות של איש העומד בפיק ברפים לפני בוראו ומפיל לפניו תחינתו, אלא תפילות לזהות הן של איש הנצרב באש. הוא משוער, אל היופי המהווה, הנעלם, הנאצל" ונפשו בו "שפולה, סוערה ולא נוחמה". שוועת-געגוע נבלעת בים. והוא עצמו נמוג, "בהמוג פטר-גל בתוך כדי רעדו". הוא רואה וחש את צער אלהים באנחת זקן עוזב ושותה את דמעותיו פעין כל ילד קופא. הוא להבת-שלהבת בארץ הדופקת דלתות היכלו.

והאש האוכלת הזאת תבער בו תמיד. זוהי אש דתיות צורבת. וכשם שהוא מבכיר בה את שירי-שמים שלו, פן גם יבעיר בה את שירי-ארץ שלו. גם אהבתו מלאת כאב ויסורים ולהט-נפש. פי —

יש אמת רק אחת ואין כל זולתה,
זו אמת האהבה בסערי-שוועתה.

וכשם שהוא מבקש גאולה באלהים, פן הוא מבקש פדות בילדת-פלאים זו אשר הוכיח לו אלהים. והוא מתפלל לרחמניה, "למגע יד רגישה כלב נביאה ומבט רעייה, יבין צמאון-עיני". ובשעת כאב של אהבה לא ידע אם שכינת-עולם בו משוועת או זאת היא אהבתו הגוועת?

דמות-אלהים לא תסור אף לרגע מאהובתו ואמו, שדמויות שתיהן מתלפדות בשירתו עד לבלי הפיר.

ונגלה כבוד האל. ואת, הטוהרת,
נשמה, נשוקת ורד, חסדת בוראה,
לקראתי תצאי ושפתיך נעות:
לכה נא, ילד כואב, וארינו
בפרתימורת. זר לאל צבינו.

התלכדות זו בין האדם ואלהיו בכל רגעי חייו, ומזיגת האהבה לאם ולרעייה עם האהבה לד' — הן מיוחדות להאלקין והן המהוות את יסודות שירתו. מתחת לשורות זולפת הכרה סתומה של תפיסה בלתי-יהודית כמעט. כל הסבל הזה וכל אהבת היסורים, כל ההכנעה הזאת של נפש מתלבטת ומפללת משיבים עלינו משהו מרוח המיסטיקה הנוצרית.

וב"ברוך בן נריה" נקשיב הדים כאלה: "שלמה כל מלאכת התבל ביום פלה אל אלהים עשות אותה ומה שלם כבוד תפארתו, המתנוצץ בבשר-תבל כיון בגביע השקוף! אך לא שלם עוד האדם בארץ — על פן מאסוריו יזעק האלהים". אך האלקין יודע גם לשיר בתאוות-יקוד ובצמאון ארצי רב על הארץ, כדי לשמור על שרשי חייו. ובשעה שבראש צמרנו ישק תכלת וכוכבים, יבלעם לבו וריחם יעמוד בדמו, ישלח כעץ שרשיו אל לב ארץ וידלה חיי אמת ממעמקיה.

וכשהוא מגיע אל חוף סאנטה בארפארה יקרא:

רק את נותרת לי, הארמה, את לבדך
חסודה ויוקרת וסרהבת עיו,
הצת ברטני שלל צבעיך — ואשתנע.

והוא גם למד לשמוע צלילים. ועינו, "תחדור עד לדקי גוויני-צבע, אשר בעורקי שושן, קופא לעין-השמש ובאגל טל בתומר טרם העירהו בוקר".

גם בשירי-הנוף שלו יש מאותה אש יוקדת. יחסו לאדמה פיחשו לאהובתו. ומקור שניהם — האהבה. פי אור האהבה אינו שפוך רק על גבר ואשה, נאהבים ונעמים, כי אם על כל החי, הדומם והצומח. חזון ההוד והתפארת מתגלה בכל היקום. ואנו הניצוצות מן האש הגדולה והקדושה של החיים והעולם, האדם והאל. בתוך נפש העולם משופצת נפש האדם ובתוך נפש האדם — נפש אל שהוא בכל. ובו האהבה, ובאהבה — פאב, ובכאב — פדות. וכולם יחדיו מצטרפים ל"ארשת שיר וכאב".

פן נתעשרה השירה העברית באמריקה במוטיבים חדשים. על הליריות הצרופה והצליל הקל והמשעשע של השיר הקטן והמתרונן נוספה שירה פילוסופית, המחפשת ותועה, השואלת לנתיבות-עולם. ובוה זכותו של האלקין.

אבל באור זה יש גם צל. פי יש בשירתו של האלקין משהו מן השכליות המופשטת, המאפילה על הראייה השירית ומעממת את צלילות הביטוי. יש לו שירים קשי-קריאה והבנה וסיבת הדבר ידועה: הוא אינו מסתפק ב"יש" שלו. השירה בלבד לא תניח את דעתו. והוא מתעמק בפרובלימות אדם ועולם. ובסבך הזה נאחזות פנפי השירה שלו, זו המפרפרת והמשוועת ומתפללת לפדות.

יג

דרך זו, של המחשבה בשירה, דרך קשה ונפתלה היא, ורבים מעקשיה, רבים גם מוקשיה. חסרה בה התמימות הלוקחת לב, אין בה אי-האמצעיות המכנעת את הנפש. יסוד ראשון של שיר מתרקם ומתרונו מתחלף בה פיסוד שני של הגות-לב או הגות-מוח, של חריפות שכלית; וכשם שהמשורר שדרפו בכך מתלבט ומתנווד בין עולם לעולם, בין רגש למחשבה, בין תפיסה ישרה להשגה בלתי-ישרה — פן גם הקורא תמה ואינו יודע מה הדרך ילך בה ויעשה שותף למשורר ולעולמו.

מ. פיינשטיין הוא מן המשוררים ההולכים בדרך זו.

רק לפעמים רחוקות ישמע בשיריו הקול הראשון, הישר והבלתי-אמצעי. הספוג כאב והמעורר כאב. נראה הדבר פאילו ממרחקים הוא בא ובדרפו אלינו עבר כמה מדורות ונתגלגל כמה גלגולים עד שהד-הקול מגביר את הקול.

יש לו יכולת-ביטוי ויש לו ציורי-שיר, אבל כל זה אינו מספיק לו. הוא רוצה ביותר מזה. המחשבה תטרידהו ובעיות עולם ואדם ידריכוהו מנוחה. אבל רק החזון החי מצית את המחשבה ונותן לה עוז ואור ויופי.

יש בהם בשיריו משהו מאותה אש קרה, אשר עליה ידבר הוא עצמו לפעמים קרובות פליכך ושעליה ישיר בחשק. הוא אוהב את השלג ואת הקור. בלילות-כסף ירד אליו נשר אשר כנפיו כסף ובאישוני עיניו — ברק רסיסי קרח תועה. בעיניו "להב חלף מרוט רועד וטפות דם על נוצות כספו קרושות". ובלבם של שערי גשת וויליאמספורג הוא חש "פקודה אשר נאלמה וקפאה" ואש מבטו של אלהים — ב"סיני

יוצק הקפאון התוהה פתע בעיניו וב"מבוך הדור" תשפון הצפרדע את קרשיחה.
והשלג, כאמור, אורח נכבד הוא בשיריו. והוא גם יסוד נפשו, כי כה דבריו
בשירו "אל נפשי":

עמוקה, נפשי, את ושכבותיך רבות
כשכבות שדה השלג, אשר יריסתרים
בירכתי הצפון תורענו לבן
מראש הימים.

ואחד השירים היותר טובים ואופייניים שלו הוא השיר "אל ברוך שפינוזה".
אמנם, את תורתו הקרה לא יקבל, כי לא יוכל פרוע ארצה לאלהיו, אלהי המסקנות
ולא יחפוץ, "העפל אל שנריהגיון מחריד לחצוב מהררי קפאנו אהבתי", אבל יחד
עם זה הוא מצליח עד מאד לצייר את דמותו של שפינוזה, באותם אמצעים "קרים",
שנגדם הוא מתקומם. ומי יודע אם רק נגד קור-שפינוזה יתקומם. (פי ב"מבוך
הדור" יתאונן: "לא ירדה, אויה לי, על מזבחי האש").
וכן יאמר לו לשפינוזה:

עם צבא שמים התהלכת על כו קרשה אשך
כקרום האש אשר יקרה בו כתופת בראשית.
— — — — —
וכאשר ינץ כוכב באור שמש רחוק מנהו
כו הנצה נפשה באור הגיונה
ותחי אף היא ככוכב קרושה.

ועוד שיר יש לו, שגם הוא מן הטובים והאופייניים שלו, הלא הוא "צמצום",
ובו יתן שבח לסוד הצמצום:

שלהבות-קסם יש בצמצום ורוי רז
אשר אם ינעו בר והיו כיוי עו
— — — — —
וסוד החיים יש בצמצום ומשגב למחשבה.

זהו שיר מוצלח בעיקר משום שהוא שירת-הילה למחשבה ולצמצום.
ואי-מנוחה זו של המחשבה היא גם היסוד היותר תוסס בו. נפשו תוהה ושואלת:
מאין? לאן? ולמה?

בדרך זו הוא בא ב"מבוך הדור", מבקש "חזות", עולה לחפש על "סיני
ואולימפוס", מטה אוזן אל הקול העולה מ"שאון הפרך", מרחיק לכת עד "אברהם
אבולעפיה", ותועה בדרכי "חלום וגורל".

מליל אובד אל אָזנו יגונב בכי. מי הבוכה במעמקי נשף? "זה אדם לב לב לו
עוד, עם דור לא הלך שבי". פי מלחמה לו ליחיד עם העולם. "בין ספירות
האני' ובין ספירות, כלל' נקלעת נפש אדם ותבך מאין יכולת להשיג שניהם".

ומן האין-סוף קורא אדם למצר ולסוף. לא מן המצר אל המרחב, לא מן הסוף
אל האין-סוף, כי אם להיפך. משום שנתערבבו התחומים, ניטשטשו הגבולים, נתחללו
קדשים וכל העולם נתפורר לפרורים. ובעולם זה, שאהבה גלתה ממנו וכבוד היחיד
הושפל לעפר, בעולם שמסורת-דורות והחלום נעשו מזון קלוקל לשוטים ולילדים,
תועה היחיד, שירד מן העולם הישן והחולם, ומבקש תיקון לחייו ולנפשו.

יש בשיריו של פיינשטיין החפץ לבעוט בכוח אכזרי זה, ששמו קיבוציות
ושמכורתו הוא הכרך. יש בהם הד בלתי-פוסק ליסורי הציוויליזאציה, שהנחילונו
החיים החדשים והסואנים, השסועים והמטורפים. החורים והסדקים של גשר וויליאמס-
בורג יודעים לספר על עבדים וקשיי-יום שאבדו עצמם לדעת. וכן על עוזבי אל

ואם השנים על
מרכבות-לוויה.

וב"חזות" יחפוץ האדם הסובל לנתק את כבלי החובה והבעל-ביתיות, הוא
רוצה להחליץ מן המשעול הצר של חיי נשואים וגידול בנים וכניעה למות הרודף
את יומו. סמאל ואשמדאי הם שליחי החיים החדשים המפתים את האדם לנטות
מן הדרך הישר וקצר ולבחור בחלקקות.

אבל אָסור ונכנע ונחנק האדם בתוך הטבעת. אם זו היא טבעת של קידושין
ואם זו היא טבעת של חיובות ויסורים ומלחמות ותקלות.

כן יגע ויגיע בשאלות סוציאליות של הדור ובשאלות פילוסופיות של העולם.
דרך קשה ונפתלה היא הדרך הזאת. ובסבכיה מפרסם האדם ללא מוצא. חביבה
עליו על פיינשטיין דמות המפרסם כזבוב בתוך קורי עכביש (ב"חזות" וב"אל
ברוך שפינוזה"). את שפינוזה הוא מונה בזה שלא ראה בנפתולי היסורים של
"קו מסכן זה", האדם, את "פרפוריו במדורות גיהינומו יום וליל", "כאשר לא
ראית פעינניי זכובים אשר זרקת בשעות בטלה אל תוך קורי העכביש".

והמשורר רואה את המפרססים והתועים — ורוצה לתת להם תיקון בשיר.

יד

רבות מחשבות בלב משורר ועצת השירה היא תקום.

ובין המשוררים החושבים תופס אברהם רגלסון מקום מיוחד, משלו.
השירה לשם שירה אינה מניחה את דעתו, אף כי בכמה שירים קטנים משלו
שהוקדשו לילדים, יש מן החן של שירה תמה. אולם במובן וב"מושר מאליו" לא
יבקש את תעודתו ולא ימצא את מבוקשו.

הוא איש המחשבה, אבל מחשבתו אֲחות-תואמת היא לשירתו וממנה היא יונקת.
ובזה — ענינו.

רגלסון הוא משורר בעל דמיון ובעל הסתכלות. חוש-השמע שלו מפותח ואָזנו
כרויה למתהווה במסתרים. הוא כהאלקין מבקש אלהים, אבל דרכו הוא בבקשת-
אלהים אחרת לגמרי.

לא בחלל העולם יבקשהו ולא תמיד ישא עינו למרומים. נפשו נמשכת להקשיב
ללחש הבא מלמטה, מפנים הארץ, ממעמקי האדמה. לא "גישה" פילוסופית-עיונית
לו לדברים, כי אם פילוסופית-פיוולוגית. העולם עדיין עומד בהתהוותו, היקוב
עדיין נמצא בהתקממותו. לפיכך גדולה כל-כך התסיסה בלב האדם, כי גם הוא
מתרקם, צומח, גדל, ויחד עם זה מחפש, שואל, סובל.

דרך מחשבתו וחיפושיו עוברת קודם כל דרך הטבע, או כפי שהוא מחפץ
לקרוא: התולדה.

והתולדה, בכל יפיה עוד רחוקה היא מאל עשאה, והיא נמשכת ונגררת לאלהים
דרך זרמי כוכבים ורעד רשתות-אור, דרך גושים שחורים נאבקים באפלה ונחלי
דמים נוהקים לאור היום, דרך נבואות שלום ואובדות, צוללות בשחר רחוק כאניות
צחות-כנף בחליל אדי-צפירה על הים — נמשכת ונוהרת לאלהים.

פה יש גם כל הדמויות השיריות ההגיוניות: זרמי כוכבים ורעד רשתות
אור, אניות צחות כנף וחלילי אדי צפירה. אבל אלה משופצות בתוך מסגרת החברה
והיקום. יש גם נחלי דמים של סובלים וקדושים ויש נבואות שלום הצוללות בשחר
רחוק, והעיקר — יש גושים שחורים הנאבקים באפלה.

להרגשתו שמעשי-בראשית עדיין נמשכים ושיש לחפור ממטמונים ולמצוא את הזהב בתוך העפר התחתון, ולהזריח עליו אור הכרה ודעת, שירה ואמת. בגלמיות זו יכשל לא פעם. כן קרה לו, למשל, ב"קין והבל" שלו. פואימה זו התכוונה לחבוק זרועות עולם, לחשוף מחדש ובאופן מיוחד את היסוד הקיני והיסוד ההבלי בעולם וביקום, לשלב הווה בעבר, לזווג תקופת אינשטיין בתקופת אדם הראשון, למזג יסוד החדש ביסוד הקדמון, למצוא את סוד הניגוד בין הטבע והתרבות, אבל החפץ הרב הזה לא בא, פי הגלמיות הרבה, שנתגלתה פה למשורר, הרווא והאוהב גלמיות, לא יכלה לקבל את צורתה בכת-אחת, בפואימה אחת. אולם בדברים קטנים יותר, שנכתבו בזמנים אחרים, עלה בידו להאיר באור שירה מחשפי מחשבה, ובאופן-ביטויי הקשה אך המקורי, הרעיד צלילים חדשים. בהם הוא נראה מלא תמיהה וצפיה, הולך בשביל בודד ורואה בחזיונות. לאביאל שב"חזיונות"יו זרח והופיע צלם אביו המת וצער נשכח וחיל-מסתורין הרעידו את לבו.

אביאל לוחש ושואל: "מאין אתה, אבא?" — "מעולם כולו אמת." — "ולמה עולם אמת תכנהו?"

ואבא מבאר לו: בעולם זה שונא אדם את חברו ולא יראהו אלא כ"כלי חפץ למענו או מכשול זד בדרכו", על כן נבצר מן האדם לדעת את נפש רעהו ולאהבו.

— — —
אולם יד המות
תרומם נפש מעל תחרות ותועלת
ותחשוף יפיה, חסדה, אלהותה.
על זאת יקרא מושכנו עולם-אמת.

וכדי שנפשו גם היא תתרומם ותחשוף יפיה, חסדה, אלהותה, רוצה גם הבן למהר אלי קבר. אבל אביו לא יתנהו למות, כי חיי-עד נתן לו ונחלת שיר הנחיל את נשמתו. והיא — "משמרת דורות כואבים וחולמי טוב וברפת יה במארת עולם שחור". הוא מסר לו "אוזן-זמרים דקת-שמע" ויפקד אתו תקוות לא קוימו, למען יפרחו בו. ועיניו נפקחו לראות "תפארת תבל ואמתות אל", ומחשבתו היא כ"כתב עף להאיר כזבי-עם ולהבעיר אש". וכן מצווה אביו לו:

הנה, שני כלים חמש אותך אל החיים
ללחום פלחמך עם הכליון: אמת-אמו,
בה תבנה לך נליער מלכני-הדר,
וכח-גברים שוקק לפרות פרי.
חנור את שניהם, בני, עמול והצלח!

ובאלה יצא אביאל לדרכו בחיים. הדרך קשה ונפתלה. בדרך האדם המחפש והסובל בחיים. חמדות-קלון יאכלו את הפשר ושכרונות רבים ישחתו את הדם ויאמר בלבו: "תרתי אחרי חדות-שוא ויפי גאון אל וארץ לא חזיתי".

וילך לבקש את יפי גאון אל וארץ. והנה הוא רואה את ר' ישראל בעל-שם-טוב, בשעת התפשטות הגשמיות, מטייל עם רבו אחיה השילוני בגן-עדן. וישראל שואל: האומנם כל אלה היכלי-היקר, ושערי הברקת ושוהם, ונחלי אור-תכלת והפרדס בו פורחים האילנות — "האומנם כל אלה הם מעשי-אלוה או שמא רק מעשי אני?"

זוהי אותה שאלה שישאל אביאל: היעמקו שמי התכלת והישמע שיח בדים גם אחר שימות או יאבדו אתו כליל? ורעיונות ההוד ורגשות הפלא — היקפאו

עם קפאון הדם? הירקבו עם רקבון הגוף? האם העולם הוא בפנים הנפש או מחוצה לה? והאלהות — היכן היא? ואחיה השילוני משיב ושואל:

ישראל, כה סהר שכחת משנתך? העולם
הקשה, המוצק, העולם התחתון, הישנו
מחוצה לחושיך הנוועים? מה תכל ומלוצה
לעומת אמתו והור-טציאותו יתברך?

וישראל משיב: חלום זה זיה ראפס.

ורק הנחש הקדמון, אומר אחיה, זה "המסית אדם באדם עד יקים כל אחד את ביתו על חורבן עמיתו", הוא רוקם הצעיף המסתיר פני אל מן יצוריו. —

לפיכך הוא נקרא ססאל, על שם שמסמא
עינינו מראות אלהים באחרותו ומתעה
חושינו לתפוס רק הארה מוחלשת מאורו.

אבל יש עוד דרך, והיא לא בשמים, ולא בין רוחות.

זו דרך התולדה, האדמה, וכל החי והצומח. והמשורר, הוא חברו של אביאל התמה, חושב, "על תעלומות חי וזרע על גרגר קטן הוא משמש צנור לזרם דורות-עבר ותהום-עתיד ועל תפוח טוב מחדש מתקו נצח".

בדרך זו יברך אדם על הגשם הנוקב ונוסף לתוך קמטי האדמה ו"סתרי מחשפיה וממשמש שרשי-דשא", וישיר על השלג הצח ה"שותל חבצלות ביאור ומעדה לכלוב אביב, עץ וסנה" וישיר שיר-ערש לילדו ויסתכל בגיל ב"ילדת-הים" ויראה עצמו ככלניות המעמיקות שרשן בארץ. ויודע הוא: כבוא עתו לרדת עפר לא יתאבל, כי ראיון-סתר לו עם הכלניות במעמקים.

כן הוא אוהב להריח ולמשש את הדברים הקטנים והממשיים, המהווים את החיים והמפרים אותם. הוא אוהב להסתכל וליהנות מ"משטר הזרעונים בנרתיקים", מ"בושת תפוחים צנועים בין עפאים", מקיפולי שושן, מערוגות פרחים. מפל אלה ומריחות הלילה המשפרים יאהב לרקום פרח אחד.

פי — לא פני הנוף יקסמו לו, אלא תוכו וגרעינו.

בזה עצמה עליו השפעת השירה האנגלית, גם זו של אנגליה וגם זו של אמריקה. מן האנגלית קבל את הרוח המסתורית, המיטאפיסית ומן האמריקאית — את הפראות והפאנתיאיות, את הרגשת הראשית שחשפו כאן משוררים ראשונים ואדירי-ביטוי. זוכר הוא יפה את פסוקו של ווהיטמאן, כי "הפראות היא מרחץ לנשמה" ואף פי אין בו אותה פראות חפשיה ואותו פרץ-כוחות, אשר בהם נחרתה בדמיונו דמותו של ווהיטמאן, הוא נמשך אליה ואל הראשונות שלה.

הוא רואה את היער ושומע קול שאונו יותר משהוא רואה את הכרך ושומע קול המונו. וקול מפנים קוראהו ומושכהו אל החי החי בחיק הטבע, אלה החיות והעופות, ואל הדומם והצומח.

וב"שיר התיקון" שלו, אף כי התיקון לא נמצא בו, יש נסיון מאומץ להעמיק שורש ולחדור לתוך "רטב האדמה" ו"הקברים הטמונים" בה.

במעגלות אלה ינוע וינוד המשורר. יש ותכביד עליו מחשבתו ותכביד עליו לשונו ודבר השיר יכנף ויסתתר תחת פנפי הרעיון, אבל יש בהרגשתו ובתפיסתו משהו יסודי ומקורי, שאינו ניתן לכבות ולהאלים. וכוכב-השירה הזורח מבין ערפלי-הרעיון וודאי יבהיר לו את דרכו, המתפתלת בין השירה והמחשבה, בין השמים והארץ, בין הנגלה והנסתר. באותו "שיר התיקון" הוא אומר: "אדבר סוד בשפת-

הנגלה ואטבע מפשט מטבע חזון". אבל יש ויהפך סדר הדברים, וידבר נגלה בשפת הסוד ויטבע חזון מטבע מופשט.

אפשר יש פה קרב פנימי בין שתי תפיסות ובין שני דרכים של יצירה. פי נראה לא פעם שהוא הולך מן השירה אל הפרוזה, ובזו — חיתוך-דיבורו בהיר יותר. אולם עוד הדרך רב לפניו, פי —

רבות מחשבות בלב משורר ועצת השירה היא תקום.

טו

ברוך כצנלסון שר, "לאור הנר" שירה עצורה ועצובה, יתומה וחרישית. הוא מברך על העצב החשאי ושותה מכוס היגון העניו, זה שלא למדהו משול. הוא לא למד משול ואינו רוצה בממשלה, כי הכוח אינו מיסודותיו. "יגוני העניו לא למדני משול" — יתוודה. ואינו מושל, הוא פעול ולא פועל, כבוש ולא כובש. הוא נשמע לפקודות אחרים, אבל אף פעם לא יפקד ולא יצווה על הזולת. אפילו לבכות בעצמו לא יוכל אם אלהים לא יצווה לו. וגם כי יחפוץ למות — לא יוכל כל זמן שאלהים לא יפקוד חייו לגווע.

דומה הוא לילד אשר טולטל והושלך לתוך עולם צר וקר ובו הוא מתהלך בצעדים זהירים וחרישים. הוא ירא לנגוע בפרשותם של אחרים והוא ירא לעורר כוחות זרים, בלתי-מובנים. לא פעם נדמה לו כאילו "לא נברא עוד עולם" והוא עצמו אינו אלא "רוח אלהים מרחפת על פני האדמה".

אין בו שום דבר מן החברה, מן השאון של החיים, מן הכלל. עולמו — עולם מפורד ומפורר לחלקים, לפירוורים. הכל עומד או תועה לעצמו. גם האדם גם הטבע. חוטים תועים באויר. וכבבאות לקרע-הוויה אלה יבואו שורותיו הפודדות ופסוקיו הקרעים והתלויים באויר. בשיריו אין צפיפות ואין דבקות, אלא הדים וצללים:

כוכב בורד כסרום	המות עומת הור
אילו צופה בצלו.	שלא.
— — — — —	— — — — —
פעמוז מתפעם. ניי	אל צחוק וככי. דום
— — — — —	— — — — —
לחי אין דרך עוד.	אין כל, הכל חלום —
	שלא.

בלילות לבנים, עת העולם מתפורר דרך פרורי-השלג, הוא מברך ידי עמלים (ה), שואפים האחו בארץ". הוא רואה, מנוח שופע כל בית, גבר ישהה על כוס תה, תציע מטה רעייה". אבל כל זה מחוצה לו והוא אינו שייך לכאן. וכספינה השורקת במים יקרא: "אהה, רחקה תכל!" ומוריד ראשו באלם: "ואלהים ידום". הוא אוהב את הדממה ואת אמה — הלילה. לפיכך רבים כל-כך שירי-הליל שלו. בתפילתו יבקש מאלהים שיתן אותו לחסות בצלו עצום עינים ולשמוע דממתו בלילות. אחיו למדו לדבר "ויעזבוך, כי כבדה אונם משמוע קול דממה". אבל לא כן הוא, המחריש-נוגה. הוא חי בדממה ושר בה — בלא רוגז ובלא יאוש — את שירת-חייו החרישית.

כל העולם נראה לו כ,תבל נמה" וגם אחיו ואחיותיו פילדים עזובים. מה עושים אחיו? הם מושכים פעול וימיהם תועים בכרך. בערב ילפשו חמודות וארבו לאשה; ובלילה, "תדד שנתם וירקו בפני העלטה וקללו אלהים ומלך". ובלייל נדודים פי יצר המשכב לאחיותי, יבך אל במרום".

תמונה כזו של בחורים ובתולות בני-יורק אינה תמונה שכיחה. ויש בה רוח-עצב מעולם אחר לגמרי.

הוא אוהב את הסליחה ואת כל מה שניתן לו הוא רואה כמתנה. ועל מתנה פשהיא ניתנת, אומרים: תודה! אבל פשהיא נלקחת חזרה אין אומרים: גזילה! משהו מנחום, "איש גם זו" יש בו. ומשלוות האמונה התמה, המקבלת הכל באהבה.

הוא פורש חייו כגלום על היאור ודורך על גלים לקראת שדי. רועדת בו נימה דתית עמוקה ודקה. וכשם שלא יוכל למות בלי פקודת אל, כן לא יוכל לחיות בלי נשימתו, באין קרב-רוחו. ("ביום סגריר עלה אלהים מעלי ואשכב נטול חיים, כפות-אימה — — — ואדע כי מת אֲנִי").

והוא אוהב עינויים חרישים; ובלכתו ברחוב, והשלג יורד עליו, הוא קורא לילדי הרחוב: ירו בי, אחי! המטירו עליו שלג ומעדו רגליו. מחה דמעה ולחש: חנון, אלהים!

הוא ירא-אלהים וירא-חיים פילד נבעת. "עם שחר יעל בכי תינוק וחלף רטט באילנות: מי גלה רז ההוויה?" וכ,עולל נוהר אל שדי אמו תנהר תבל אל חוף סופה".

חוסר-הישע ורפיון-הילדות אינם רק מיסודות נפשו; הוא מייחס אותם לכל העולם. וכן נוצרת דמות רכה, חלשה, ילדותית ונוגה, המתנועעת על פני הנוף ותועה כעננה קלה, בלא שורש, בלא אחיזה, בלא חפץ מלחמה על החיים ועל הקיום. הוא כאילו רוצה להתפשט ממעט הגשמיות שלו, כי בשרו יכבד על נפשו.

(והוא התפשט. השירים שכתב בהיותו באמריקה לא היו מפרי הארץ, פי לא נספג בהם כלום מרוח המקום והזמן. הם היו יכולים להכתב פהודו או בסיו, ושם נודאי היו מובנים ונקלטים יותר. כי רוח ה,נירוואנה" עולה מהם.

אבל ניגונם החרישי והאורירי הוסיף משהו לשירתנו פה. במקלהת משוררים טוב היה לשמוע קול ענוג ומתעלה-זה.

עתה מתגורר כצנלסון בארץ-ישראל ועובד את אדמתו בפרדסו. קול השיר שלו אינו נשמע משם.

אבל פשישמע שוב, ואנו מאמינים כי ישמע, נטה אוזן מפה לדעת מה בפיו המשורר הנוגה הזה, אשר עלה מאמריקה לארץ-החלום.

טז

פיצחק זילברשלאג, שהוא הצעיר שבחבורה, מצאה השירה העברית באמריקה כוח חדש ויוצר, שרבות הבטחותיו לעתיד.

יש בדרך שירתו הרבה רעננות וחן. יש בה הרגשה דקה וראייה חודרת. וכל זה בא דרך ציוריות חיה ואפני-ביטוי מקוריים. ולשונו בהירה וחדת-ניב.

הייתי קורא לו "חתן-שירה". פי כחתן שוקק לבו מאהבה, מפיוסופים, מצפיה ומרון. על כן ימשך לבבו ל,שדמות הפורחות בנוף הפורח, מקום ריח האדמה משפר את חושי השוקקים". הוא מרגיש את הרוח המנגן על נימי שערותיו פעל כנור ושותה את אויר-השדמות, הרענן והמרענן כפין".

הרבה שירי-אהבה כתב ובהם גילה את הרעננות הרנה שלו, את צעירותו הפורחת, את שפרון-העלומים. פעולם צעיר זה, שבו הגבורים הראשיים הם החתן והפלה, הכל צומח ופורח ונותן ריח אביב.

הנערה השרה את „שירי נערה“, אשר בהם נפתח ספרו הראשון „בשבילים בודדים“, מרגישה, כי כנף צומחה עלי שכמה ופורה היום ופורה הליל. על ראשה — עטרת פוכבים ובידה — המון פרחי כר וכולה „פורחה כפרח שטוף רבבות שמשות“. היא רוצה להיות יער כדי שתוכל לזרות פרחים לרבבות סביב אהובה, היא רוצה להיות יער כדי לרוות ריחה כל תא בגופו. והוא גם הוא יודע ש„לא תירוש כי אם אביב משובב את הנערות, מנובב את הפרחים“.

חוש־הריח מפותח מאד בהתן־שירה זה והוא מגיע במקומות רבים עד לידי חושניות מופלגת.

לאשוחים הדוממים בירפתי יער יש ישות „ריחניה ומוריקה“. והיא, שבאָה אל התחנה לפגוש את אהובה („הראשונה“), עמדה בעדת נערות, לבנה צחור וצח בחורש עצים ריחניה ונשיקותיה הן נשיקות „אביביות“. וכעסיס־פרי ימוץ את האהבה. ובשיר אחד הוא שואל: „לא אדע מדוע הריח הנודף משערך הולמני היום — פיאסמין“.

ואף ב„חלום אשה נשואה“ נראה „כל העולם נסוך אהבה, אביב־עד ושירה“. בריחניות רבה זו המגיעה עד חושניות ובהרגשת־האהבה הרווה יש משהו מן היסוד הדיוניסי, שטשרניחובסקי ושניאור, ביחור שניאור, הכניסוהו לשירתנו. ויש בזה מחפץ הגילוי והדבקות בחיים. ולא רק בעצמו ירגיש המשורר את המעיינות האלה מפפים, כי אם גם בטבע אשר מסביבו, שאת אִירו הוא נושם ושמיפו הוא ניוון. וגם הילדה שלו „לווה יופי רך מיפי הנוף“. ואף לאהבה עצמה יש נוף ודרך נוף־האהבה הזה העביר את אהבתו ורוותו את „היופי ואת היגון הצפונים במשעוליו העקלקלים“.

דרך המשעולים העקלקלים האלה יצא לבקש את היופי ואת היגון.

ולא רק בנוף־האהבה תרעה ותתרווה שירתו של זילברשלאג.

נוף זה אינו לו אלא שער, זה השער משוררים יבואו בו, לחיים ולסודם, ליסורי אדם וחיפושיו. כי אפילו האהבה עצמה, המרנינה את הדם והמשפרת את הנפש, היא חג־עלומים, אך לא חג־עולמים.

ובשירו אל „הראשונה“ אנו קוראים כבר, כי „חולפים חיש החיים וגם הדרם יחלוף“ ופי הנערה לזה־לואט: „נמותה יחדיו פה, בחיר־לבבי, היום מתנפל לעקור שתיל האהבה הנשתל בלב צעירים פלילות חסד. נמותה פה בטרם בוא היום“. ואמנם היום, או הליל, הזה בא ובמגל מבהיק קצר את האהבה — והיא מתנדפה כאגל־דמעה. ו„מן הליל ההוא לא תאמי כרובים, רמאים בזויים איש פעיני אשה היינו“. והנפש שהרנינה ככנור „החרישה כאבן, כבר־מינן בקבר“.

אָז תפקחנה עיניו לראות את היתוש הנישא אל האור ו„נחנק ברשת קורי משי“ שהעכביש טווה למענו. ואָז הוא מבין מה שלא שער בנפשו קודם, כי גם הוא נמשך אחרי אור נפשה ונלכד ברשת קסמים ש„אכזריותך טוותה לכלותנו“.

ובדרך זו יגיע אל שירי השקיעה והסתיו, אל שירי היגון והמות שלו, העגומים והענוגים. „וערב אהום כספן חוזה־חופו: כבר תם היום, לא יהי כמוהו שני“ ועצב עצום כמשבר ישטפני“.

והוא גם יודע, כי שעת הרחמים, היא שעת המוות, נכונה משעת הלידה לכולנו „לרוצח ולצדיק, למטורף ולמיושב“ ו„כולנו פורחים אָט כְּמוֹ הגפן למען יבצרנו חיש המות“.

כֵּן נרמזת ונמשכת מן ה„שבילים הבודדים“ והראשונים שלו דרך רחבה יותר ומקיפה יותר — לנאות השיר והמחשבה.

עם סוף ה„שבילים“ נראתה לו דמות שלמה בן־גבירול, זה „גביר־השיר“ וכרוב האל „צרוב אש השירה והחכמה“. ואחריו — יהודה הלוי ורוחו של הלוי. הדמויות השיריות הגדולות רומזות לו ומושכות אותו בכוח מסתורי שאין מפניו מנוס. כאבם ויאושם של משורר־אל אלה, יקוד אהבתם וצער חייהם, זוהר נשמתם ולהט חזונם הם המאירים את דרך הנין והנכד, שהוא פייטן בישראל, מוסכים לתוך נפשו מיגון היופי ומתאוות החכמה ומטעימים אותו משהו מקסם־השיר ומתפארת האדם. והוא שואל את כרוב־האל בן־גבירול:

איככה נשאה תכל וזו הצרה
את תכל לבכך ולא מטה,
איככה שמעה תכל וזו הצרה
ברזן תכל לבכך ולא בכתה.

האומנם חרשים ככה האילנות?

כי תכל־לבם של המשוררים גדולה מתכל זו הצרה שאָנו חיים בה ושירתם, הרוצה לחלץ את כל הלבבות מצפוני צער, אֲדירה וכפירה מפל מיני דעות וחכמות. מאָז שר בן־גבירול את שירו על אֲדמת ספרד עברו מאות שנים, אך חרוזיו בנוגה חדש נוגהים וחרוזיו „ככוכבים יגהו לעולם, כפוכבים ירבו שנים“. הפליון יאכל צריח־שישי, בתי־שן, עטרות מלכים, אך לא „טוי־מלים שקוף ועשוי איתן כאחד“. ורוח זה של אֲלמוות מתגלה לו ברוחו של הלוי, זה השיר העמוק והשקוף, הצרוף יגון־חכמה והמשיב עלינו מצב־נפש מעולם אחר.

רוחו זה של הלוי, הוא רוח הפייטן אשר מת בדרך, בא מ„ארצות חדלות־גיל וחדלות־צער“ לקראת המשורר בן זמננו העולה לארץ־ישראל. ובדו־השיח הזה נפגשים ונישקים החיים והמות, ו„חכמת מות פת אֲלמות“.

האדם החי מדבר על עצבון ועל סבל והרוח אינו יודע סבל מהו, כי ב„צל שאין לו צליל ימושני ולא ימושני“. אם כן, וודאי „אושר בלי מצרים תרווה, רוח“. אבל הרוח אינו יודע גם אושר מהו. בעולם האמת נשמעת שפת האמת. והיא גם שפת הנצח. ושם אין סבל ואין אושר.

האיש החי חיי־שעה מבקש מהרוח החי חיי־נצח להורותו את יפעתה המחפיה של שפת־נצח זו. והוא מלמדו: „בנשק פי הלבנה לנפשי־ים הסעורה יטפו מעברים צלילי שפת הנצח“. ובשעה ש„עלם משיב רעדי זרועו כרוח קלה על פני עלמה המשולהבים באש צפיה“ יש מהבל פי הנצח גם במשב־זרועו וגם בפניה המשולהבים. אבל הנפש האטומה של האדם החי לא תענה לקולות הנצח הקוראים. ורק לעתים רחוקות יש ורגע חסד יפקח את הרשותו. והמשורר הצעיר הרועד מאורו הנצחי והעמוק של רוח המשורר המת והחי במוותו, שואלו:

מורי בהלכות־נצח! למה רמה נפשי
ברוממות נצח ככשעת הולדת שירי?

למשורר החי תהי שעת הולדת השיר שעת התרוממות ועליה לנצח, אבל רוחו של המשורר המת והנצחי כבר נשתחררה אפילו מפבלי השיר, כי „יפעת נצח נשתה אותי את כל שירי“. המשורר החי חושב את השיר לפאר הנם בדביר לבב האדם, ואילו רוחו של המשורר המת רואה בו קלון. כי „להוט לבב האדם אחר שקרים נאויים, שבהמסכם פרוש בגוף השיר פלי משים, ירוששוהו אבר־אבר, עורק־עורק“.

כֵּן קורר יֵלֶךְ פייטן בלחץ שירו:
לא כן רוח פייטן שכוח שיר וחזון.

אנתולוגיה

של השירה העברית באמריקה

יעקב סופל

נולד בשנת תש"א באוהו, פלד קובנה, שבה שמש אביו ר' יצחק בריינר. בנעוריו נסמך לרבנות ועד ש"יצא לתרבות רעה" היה ראש ישיבה בסלובודקה. בשנות השבעים נספח סובל אל מחנה הלוחמים בעד ה"השכלה" וחיבר אז את ספרו "החווה חזיונות בארבעה עולמות" — שירים שבהם עמד על הליקויים בחיי ישראל. בימי הפרעות באודסה בשנת תרל"א שודר ביתו, והוא עזב את רוסיה, ובשנת תרל"ה התיישב באמריקה. בשנת תרל"ו יצא בניו יורק ספרו "שיר זהב לכבוד ישראל הוותיק", הכולל חמישה שירים, שבהם משתקפים חיי המהגרים באמריקה בשנות השבעים. באמריקה התפרנס מהוראה, ושנים רבות החזיק בתיספר בניו יורק ושיקאגו. הוא הרבה להשתתף בפרייעטו בעתונים העבריים שיצאו באמריקה: "הלאומי", "הפסנה" "העברי" ו"הלאום". מאמריו ושיריו נתפרסמו גם ב"השחר" של סמולנסקין. נפטר בשנת תרע"ג בשיקאגו.

ושכוח שיר וחזון טס רוחו של הלוי באור נצח וצוחק באלם צחוקו לעמל כל חייו, אבל יודע, הוא כי —

אך לשוא אדבר. הו לא תכין עדי
תחכם כמותי כחכמת מות בת אלמות.

ב"חכמת מות בת אלמות" דפק זילברשלאג בשערים רחוקים ונעולים. שם לא תמיד פוררים המחזות ובהירה הראייה, אבל יש יפעה עצומה בעולם, וזה שם פואימה מעפילה שלו, ואל גילוייה וחישופה יש לשאוף בכל הפוחות. והתעיות האלה שלו ודפיקותיו בשערים נעולים מוסיפים ענין לו ולדבריו. שורש הדבר — בסבל הירושה שלו. פי אבותיו ישבו למרגלות הרי הקאר-פאטים ושם, ממעל לעננה, מול השמש והלבנה" בקש בעל-שם טוב ומצא נפשו ככלה צחה וצעירה — — — וכאשר ירד מן ההרים, גא באמתו ההררית, והגישה לאומתו פניגונים וריקודים, דבקו בה אבותי והזריחו אשה על ניניהם".

ומאז, "רו החסידות רן בדמי, רו החסידות רן בשירי". לא תמיד מתגלה רוחסידות בדמו ובשירו בצורתו הידועה לנו והמתקבל על הלב היהודי. ואף הוא עצמו תוהה על דיוקנו ורוהה: "עיני אינה שחורה, שערי אינו לילי — — — לא כמראה יהודי מראי".

אבל יש דברים שאינם גלויים לעין והם גלויים ללב. סימני השפעה רבה של שירה גרמנית ושירה אנגלית-אירית ניפרים בשירת זילברשלאג, אבל לעומתם יש באופן-ההרגשה וגם בלשון-השיר השפעת השירה העברית, ולא רק החדשה. והיא היא המכרעת. פי אדם שיש לו שיר שלו אינו נמשך אחרי השפעות סתם, במקרה ובלא בחירה. ונהפוך הוא. הוא מחפש ומוצא את הרוחות שבהשפעתם הוא רוצה, שמקורם — מקורו. ואחר שהוא מרווה צמאונו הראשון ולשונו נמצאת לו — הוא יוצא לדרכו היעודה לו.

חתימה

רבות סבלו משוררינו פה מן ההכללה, שיש בה לא מעט ממיעוט הדמות של היחיד. מכל אבני המקום עשו אנשים מרחוק אבן אחת ומכל משוררי הארץ — משורר אחד, אבל באמת לא יתכן לעשות כן. לפיכך נסיתי לייחד את הדיבור על המשוררים, אשר כל אחד מהם הכנים נעימה משלו ונתן חלקו הוא לשירתנו בארץ הזאת. עם כל זה לא עמדתי על כל אלה שאמרו שיר על אדמת אמריקה. והסיבה מובנת. כמה מהם התחילו ולא המשיכו, או המשיכו במקצוע ספרותי אחר, כמה מהם היו רק אורחים באמריקה וכשם שעיקר גידולם לא פה היה, כן גם עיקר עבודתם לא בשירה נעשה.

אבל ממה שניתן לנו עד פה מאלה שעליהם דובר בזה, יש לראות שהשירה העברית באמריקה מראשית היותה ועד עתה עברה דרך ארוכה ורבת-ענין. מנסיונות קלים ומעניינים מבחינת תולדות הספרות הגענו ובאנו ליצירת ערכי שירה, שהם חשובים ומלאי-ענין מבחינת היצירה הספרותית.